

Tekoälyn hyödyntäminen rikosoikeudellissa päätöksenteossa

LAB-ammattikorkeakoulu

Tradenomi (AMK)

2025

Jonna Martemaa

Tiivistelmä

Tekijä(t)	Julkaisun laji	Valmistumisaika
Jonna Martemaa	Opinnäytetyö, AMK	2025
	Sivumäärä	
	35	
Työn nimi		
Tekoilyn hyödyntäminen rikosoikeudellisessa päätöksenteossa		
Tutkinto ja koulutusala		
Tradenomi (AMK), yritys juridiikka		
Toimeksiantajaorganisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja)		
Toimeksiantajaorganisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja)		
Tiivistelmä		
<p>Tekoilyä hyödynnetään yhä laajemmin yhteiskunnan eri sektoreilla. Opinnäytetyön lähtökohtana olivat rikosoikeudelliseen päätöksentekoon sekä tekoilyyn liittyvät teorit ja periaatteet. Tarkoituksena oli selvittää, missä määrin tekoilyä voidaan hyödyntää rikosoikeudellisessa päätöksenteossa ja millaisia lainsäädännöllisiä, eettisiä ja muita käytännöllisiä haasteita sen käyttöön liittyy. Tutkimus pyrki vastaamaan siihen, kuinka tekoilyä sovellettaisiin oikeudenmukaisesti ja lain puitteissa rikosoikeudellisessa ratkaisutoiminnassa. Tavoitteena oli syventää ymmärrystä aiheesta tulevaisuuden kehitystä sekä sääntelyä silmällä pitäen.</p> <p>Opinnäytetyössä hyödynnettiin kirjallisuuskatsauksen menetelmää. Aineistona käytettiin aiempia tutkimuksia sekä aiheeseen liittyvää opetuskirjallisuutta, joiden avulla kokonaiskuva tekoilyn roolista on muodostettu. Keskeinen havainto oli, että tekoilyn hyödyntäminen lainkäytössä kohtaa Suomessa vielä monia lainsäädännöllisiä ja oikeudellisia haasteita. Tällä hetkellä tekoily soveltuu parhaiten rutiinimaisiin tapauksiin, joissa lopputulos on helposti ennakoitavissa ja perusteltavissa.</p> <p>Opinnäytetyössä tarkasteltiin erityisesti sellaisia arvoja kuin oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, vastuullisuus sekä läpinäkyvyys, joiden säilyttäminen on keskeistä rikosoikeudellisessa kontekstissa. Vaikka tekoily voi teoriassa lisätä yhdenmukaisuutta ja tehokkuutta, sen kyky vastata vaatimukseen oikeudenmukaisuudesta, osallistamisesta ja lainkäytön reilun kokemuksen jää vielä puutteelliseksi.</p> <p>Näin ollen on tärkeää rakentaa selkeä lainsäädännöllinen pohja, jossa määritellään, millä riskitasolla ja tarkkuudella tekoily voi toimia rikosoikeudellisessa päätöksenteossa ilman, että kansalaisten oikeusturva vaarantuu. Sujuva ja eettisesti hyväksyttävä käyttö rikosoikeudellisessa päätöksenteossa vaatii huolellisen sääntelyn.</p>		
Asiasanat		
algoritmi, päätöksenteko, rikosprosessi, sääntely, tekoily		

Abstract

Author(s)	Type of Publication	Published
Jonna Martemaa	Thesis, UAS	2025
	Number of Pages	
	35	
Title of Publication		
Utilizing Artificial Intelligence in Criminal Justice Decision-Making		
Degree, Field of Study		
Bachelor of Business Administration (UAS), Business Law		
Organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party)		
Abstract		
<p>The use of artificial intelligence is rapidly increasing across various sectors in society. This thesis was grounded in the theories and principles related to criminal justice decision-making and artificial intelligence. The aim was to examine the extent to which AI could be utilized in criminal justice decision-making and what kinds of legislative, ethical and practical challenges its use entails. The study sought to determine how AI could be applied fairly and within the framework of the law in criminal adjudication. The objective was to deepen the understanding of the topic with a view to future development and regulation.</p> <p>The thesis applies a literature review methodology. The material consists of previous research and educational literature relevant to the topic, through which an overall picture of AI's role has been formed. A key finding was that the use of AI in legal proceedings in Finland still faces several legislative and judicial challenges. Currently, AI is best suited for routine cases, where outcomes are relatively easy to predict and justify.</p> <p>The thesis particularly examined values such as fairness, equality, responsibility, and transparency, which are essential to uphold in a criminal law context. Although AI can, in theory, enhance consistency and efficiency, it still falls short in meeting the requirements of fairness, inclusion, and the perceived integrity of judicial processes.</p> <p>Therefore, it is crucial to build a clear legislative framework that defines the acceptable level of risk and precision for AI use in criminal justice decision-making, ensuring that citizens' legal protection is not compromised. Ethical and effective implementation in criminal justice requires careful regulation.</p>		
Keywords		
algorithm, artificial intelligence, criminal process, decision-making, regulation		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Tausta	1
1.2	Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset.....	1
1.3	Tutkimuskysymykset	2
1.4	Tutkimusmenetelmä	2
2	Tekoäly.....	4
2.1	Tekoälyn määritelmä	4
2.2	Koneoppiminen	4
2.3	Syväoppiminen.....	5
2.4	Tekoälyn nykyiset mahdollisuudet ja hyödyt.....	6
2.5	EU:n tekoälysäädös.....	7
3	Rikosprosessi	9
3.1	Yleistä rikosprosessista	9
3.2	Virallisen syytteen alaiset rikokset ja asianomistajarikokset.....	10
3.3	Pakkokeinot.....	10
3.4	Esitutkinta.....	11
3.5	Syyteharkinta.....	12
3.6	Käräjäoikeuden oikeudenkäynti.....	13
3.7	Tuomio	14
3.8	Muut käsittelyvaihtoehdot	15
4	Rikosoikeudellisen päätöksenteon piirteiden soveltuvuus tekoälyperusteisessa päätöksenteossa.....	19
4.1	Yksityisyys ja tietosuoja	19
4.2	Tekoälyn hyödynnettävyys	21
4.3	Automatisaation epäonnistuminen ja vastuu.....	23
4.4	Syrjivä tekoäly	24
4.5	Tekoälyn tulevaisuus	25
5	Yhteenveto ja pohdinta	27
	Lähteet	31

1 Johdanto

1.1 Tausta

Opinnäytetyö keskittyy tekoälyyn ja selvittää tekoälyn hyödyntämistä rikosoikeudellisessa päätöksenteossa. Tutkimuksen taustana on lisääntyvä tekoälyn käyttö ja sen nopea leviäminen. Viime vuosina tekoälyyn liittyvät teknologiat ja prosessit ovat nousseet keskeisiksi puheenaiheiksi yhteiskunnan digitalisaatiokehityksessä. Tekoälysovellusten kyky jäljitellä ihmismäistä ajattelua ja päätöksentekoa muuttaa väistämättä organisaatioiden toimintatapoja, tiedonhallintaa sekä vuorovaikutusta yksilöiden kanssa. (Sitra 2022, 12.) Aihe on tutkimisen arvoinen, sillä tekoäly on ollut pitkään pinnalla maailmanlaajuisesti aiheeseen kuin aiheeseen liittyen.

Tekoälyn hyödyntäminen rikosoikeudellisessa päätöksenteossa herättää monia eettisiä sekä oikeudellisia kysymyksiä. Lisäksi tekoälyn käyttö rikosoikeudessa asettaa haasteita vastuun määrittelylle: Kuka on vastuussa, jos tekoäly tekee virheen?

Suomessa tekoälyn hyödyntäminen rikosoikeudessa on vielä varhaisessa vaiheessa, mutta sen mahdollisuuksista ja riskeistä on alettu kartoittamaan tietoa oikeusministeriön ja muiden viranomaisten toimesta. Tekoälyn yleistyminen tekee opinnäytetyöstä aiheellisen. Yleistymisestä huolimatta suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on käsitelty varsin vähän muun muassa sitä, miten tekoälyä voitaisiin hyödyntää viranomaisten päätöksenteon tukena. (Koulu & Kontiainen 2019, 9–10.)

Vaikka digitalisaation ja tekoälyn mahdollisuudet on tunnistettu, keskustelu niiden suhteesta oikeusprosesseihin on hajanaista. Nykytilannetta kuvaa hyvin se, että vasta elokuussa 2024 voimaan astui tekoälyä käsittelevä lainsäädäntö - EU:n tekoälylainsäädös 2024/1689.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka tekoäly voi vaikuttaa rikosoikeudelliseen päätöksentekoon ja miten sitä voidaan hyödyntää oikeudenmukaisen päätöksenteon tukena. Tuodaan siis esille, mitä rikosoikeudellinen päätöksenteko on, mitä siihen sisältyy ja miten tekoäly vaikuttaa siihen. Lisäksi laajennetaan yleistä ymmärrystä tekoälystä.

Tekoäly on tällä hetkellä laajasti esillä julkisessa keskustelussa, ja aiheen laaja-alaisuus sekä valtava tietomäärä voivat tehdä siihen perehtymisen haastavaksi. Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa tekoälyn hyödyntämismahdollisuuksia sekä tunnistaa käytännöllisiä tekoälyratkaisuja, jotka soveltuvat erityisesti juridisen alan tarpeisiin. Työssä tuodaan esiin

konkreettisia esimerkkejä ja ratkaisuja, joita alalla hyödynnetään ja jotka tukevat alan kehitystä tekoälyn näkökulmasta.

Ensisijaisesti tarkastellaan, mitä tarkoittaa päätöksenteko rikosoikeudessa ja miten tekoäly voisi tukea tätä prosessia. Lisäksi tutkitaan, mitä erityisiä periaatteita ja vaatimuksia tulee huomioida rikosoikeudellisessa päätöksenteossa. Opinnäytetyössä käsitellään myös niitä haasteita ja rajoitteita, jotka estävät tekoälyn laajemman käytön alalla, erityisesti rikosoikeudellisessa päätöksenteossa.

1.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksenä kysytään, miten tekoälyä voidaan hyödyntää rikosoikeudellisessa päätöksenteossa. Tällä pyritään selvittämään, millaisia mahdollisuuksia ja rajoitteita tekoälyn käyttö tuo rikosoikeudelliseen prosessiin. Päättökysymyksen lisäksi on vielä kaksi apututkimuskysymystä:

- Mitä oikeudellisia haasteita tekoälyn käyttö aiheuttaa?
- Miten tekoälyä tulisi säännellä ja valvoa rikosoikeudessa?

1.4 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössä käytetään kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, jossa hyödynnetään kirjallisuuskatsausta tutkimusmetodinä. Laadulliselle tutkimukselle on hankala antaa yhtä määritelmää, sillä siitä on olemassa erilaisia lähestymis- ja analyysitapoja. Laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan merkitysten maailmaa ja tutkimuksen tavoitteena ovat ihmisten omat kuvaukset koetusta todellisuudesta (Vilka 2021). Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan laadullinen tutkimus toimii eräänlaisena sateenvarjokäsitteenä, jonka alle sijoittuu useita erilaisia laadullisia tutkimusmenetelmiä. Näihin menetelmiin liittyvät näkemykset voivat vaihdella sen mukaan, tarkastellaanko aihetta filosofisesta vai metodisesti jäsenneltynä lähestymistapana. Puusan ja Juutin (2020, johdanto) mukaan laadulliselle tutkimukselle on ominaista pyrkiä tuottamaan syvällistä ja yksityiskohtaista ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Opinnäytetyössä tutkitaan tekoälyn vaikutuksia rikosoikeudelliseen päätöksentekoon, jotka taas vaikuttavat ihmisiin, heidän nykyhetkeensä sekä tulevaisuuteen, mikä tekee kvalitatiivisesta tutkimuksesta juuri sopivan menetelmän.

Kirjallisuuskatsaus toimii tutkimusmenetelmänä tehokkaana keinona jäsentää olemassa olevaa tutkimustietoa – sen laajuutta, laatua ja keskeisiä sisältöjä. Katsauksen avulla voidaan myös muodostaa kokonaiskuva tutkittavasta aiheesta sekä tunnistaa tutkimuksen aukkoja sekä jatkotutkimuksen tarpeita. (Johansson 2007.) Kirjallisuuskatsaus voidaan

jakaa kolmeen perustyyppiin: kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. Opinnäytetyössä hyödynnetään kuvailevaa kirjallisuuskatsausta.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on esitellä aiempaa tutkimustietoa ja tuoda esiin, mitä tarkasteltavasta ilmiöstä tällä hetkellä tiedetään. Sen avulla pyritään muodostamaan selkeä kokonaiskuva tietystä aihealueesta tai ilmiöstä ilman, että aineistoa analysoidaan systemaattisesti tai vertailevasti. Katsaus toimii siten taustoituksena ja pohjana jatkotarkastelulle. (Kangasniemi ym. 2013, 295). Valittu menetelmä tukee opinnäytetyön tavoitteita lisätä ymmärrystä tekoälystä ja sen hyödyntämisestä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on sopiva valinta, kun työn tavoitteena on koota tietopankki aiheesta, ja tarjota kaikille kiinnostuneille selkeää tietoa.

Opinnäytetyön aineisto kerätään kirjallisuudesta, tieteellisistä artikkeleista ja julkaisuista, tutkimuksista sekä erilaisista raporteista. Opinnäytetyössä tullaan myös käyttämään ei-akateemisia lähteitä, joiden luotettavuus varmistetaan. Tiedonhaussa käytetään LAB Primoa sekä Google Scholaria. Aineiston analysoinnissa pyritään huolellisuuteen sekä systemaattisuuteen, jotta saadaan tasapainoinen kokonaiskuva tutkittavasta aiheesta.

2 Tekoäly

2.1 Tekoälyn määritelmä

Tekoäly (AI, Artificial Intelligence) on monimuotoinen käsite, jolle ei ole olemassa yhtä yleisesti hyväksyttyä, yksiselitteistä määritelmää. Tekoälytutkimus sai alkunsa 1940-luvulla, kun tietojenkäsittelyn asiantuntijat alkoivat tutkia, olisiko mahdollista kehittää koneita, jotka pystyisivät ajattelemaan, kuten ihmiset. Vuonna 1956 tutkija John McCarthy keksi termin ”tekoäly”. (Ojanperä 2023, 24.)

Ailiston ym. (2018, 6) mukaan tekoäly ei ole yksittäinen teknologia, vaan koostuu monipuolisesta joukosta menetelmiä, teknologioita, sovelluksia ja tutkimussuuntauksia. Työ- ja elinkeinoministeriö (2019, 15–16) määrittelee tekoälyn tarkoittavan laitteita, ohjelmia ja järjestelmiä, jotka pystyvät oppimaan ja tekemään päätöksiä ihmismäisellä tavalla. Ministeriö toteaa, että tekoälyn ansiosta koneet, sovellukset ja palvelut voivat toimia älykkäästi ja tilanteeseen sopivalla tavalla.

Tekoälyllä viitataan myös koneiden kykyyn hyödyntää taitoja, jotka perinteisesti yhdistetään inhimilliseen älykkyyteen. Näihin kuuluvat muun muassa päättely, oppiminen, suunnittelu sekä luova ongelmanratkaisu. (Euroopan parlamentti 2023). Tekoäly-termiä käytetään usein kuvaannollisesti viittaamaan siihen, että tietokoneohjelman toiminta muistuttaa ihmisen älykästä ajattelua. Puhutaan esimerkiksi siitä, että tekoäly ”oppii”, ”ymmärtää” tai ”tekee päätöksiä” aivan kuin ihminen. Tällaiset kielikuvat voivat helpottaa sen hahmottamista, mihin tekoäly pystyy, mutta ne voivat samalla johtaa harhaan. Ne saattavat antaa vaikutelman, että tekoäly olisi itsenäinen ja tietoinen toimija, vaikka näin ei todellisuudessa ole. (Toivonen 2023, luku Mitä tekoäly on?.)

Pietikäisen ja Silvénin mukaan (2023, 18) tekoäly voidaan jakaa heikkoon ja vahvaan tekoälyyn. Nykyiset saatavilla olevat tekoälysovellukset ovat heikkoa tekoälyä, jotka pystyvät siis ratkaisemaan vain rajattuja, ennalta määriteltyjä ongelmia. Esimerkkejä heikon tekoälystä voidaan pitää kielten kääntämistä, tekstien tunnistamista tai pelien pelaamista. Heikolla tekoälyllä ei ole ihmisen kaltaista tietoisuutta itsestään toisin kuin vahvalla tekoälyllä. Vahvassa tekoälyssä ollaan jo lähellä ihmisen älykkyyden tasoa ja sillä on jonkinlainen tietoisuus itsestään. Se kykenee hyödyntämään monenlaista taustatietoa suunnittelussa sekä päätöksenteossa.

2.2 Koneoppiminen

Tekoälyllä on alalajeja, joista koneoppiminen on yksi. Koneoppimisella tarkoitetaan järjestelmien kykyä oppia tehtäväkohtaisesta opetusdatasta automatisoidakseen analyyttisten

mallien rakentamisen ja ratkaistakseen siihen liittyviä tehtäviä (Janiesch ym. 2021, 685). Koneoppimisessa koneelle ei anneta tarkkoja ohjeita jokaiseen mahdolliseen tilanteeseen, vaan se oppii itsenäisesti havainnoimalla ja analysoimalla dataa. Valtaosa nykyisin käytössä olevasta tekoälystä perustuu juuri koneoppimiseen. (Merilehto 2018, 19.)

Koneoppiminen voidaan jäsentää kolmeen osa-alueeseen:

1. Ohjattu oppiminen (Supervised Learning). Yleisin koneoppiminen muoto, jossa algoritmilta syötetään valmiiksi luokiteltua dataa ja tarvittaessa tarkistetaan sekä korjataan ennusteet. Koneelle siis annetaan oikea vastaus valmiissa datassa.
2. Ohjaamaton oppiminen (Unsupervised Learning). Ohjatussa oppimisessa tietokone opetetaan löytämään kaavoja, joiden avulla se pystyy päättämään oikeisiin lopputuloksiin aiemmin annetun esimerkkidatan perusteella. Näiden havaittujen säännönmukaisuuksien avulla kone oppii myös tekemään ennusteita uusista tilanteista. Toisin kuin ohjatussa oppimisessa, sääntöjä ei kirjoiteta käsin, vaan oppii ne itse aineistosta.
3. Vahvistus oppiminen (Reinforcement Learning). Vahvistusoppimisessa kone oppii saamansa palautteen perusteella toiminnastaan, kuinka hyvin se suoriutuu, mutta sille ei anneta suoria vastauksia. (Merilehto 2018, 19; Koulu & Kontiainen 2019, 124–125.)

2.3 Syväoppiminen

Deep Learning eli syväoppiminen on koneoppimisen erityisalue, joka perustuu monikerroksisten keinotekoisien neuroverkkojen hyödyntämiseen (KDnuggets 2017). Neuroverkot koostuvat joukosta matemaattisia yksilöitä, jotka kykenevät oppimaan tekemällä havaintoja. Oppimisen myötä neuroverkko pystyy saavuttamaan sille asetettuja tavoitteita. (Merilehto 2018, 45.)

Neuroverkot ovat laskentamalleja, jotka matkivat ihmisaivojen toimintaa. Ne koostuvat suuresta määrästä yksinkertaisia toiminnallisia yksiköitä, joita kutsutaan neuroneiksi. Neuroverkko rakentuu kolmesta pääosasta: syötekerroksesta (vastaan ottaa datan), yhdestä tai useammasta piilotetusta kerroksesta (analysoi ja tunnistaa dataa, kuten värejä, pikseleitä & objekteja) sekä ulostulokerroksesta (antaa lopullisen ennusteen datasta). (Ojanperä 2023, 26.)

Syvät neuroverkot saavuttivat läpimurtonsa 2010-luvulla, ja olivat merkittävä tekijä tekoälyn nousun taustalla. Yksi syväoppimisen suurimmista hyödyistä on sen kyky oppia suoraan raakadatasta. Tämä tarkoittaa, ettei käytettävän tiedon tarvitse olla puhdistettua tai

käsiteltyä eli vaikka datassa olisi runsaasti virheellistä tai epäolennaista tietoa. Syväoppimisjärjestelmä pystyy silti tunnistamaan olennaiset piirteet ja hyödyntämään niitä oppimisessa. (Merilehto 2018, 56.) Neuroverkkojen laajempi käyttö ja sen kehitys on mahdollistanut tekoälyn laajamittaisen hyödyntäminen esimerkiksi kuvan- ja äänentunnistuksessa sekä kieltenkäännöksissä (Ojanperä 2023, 27).

2.4 Tekoälyn nykyiset mahdollisuudet ja hyödyt

Kuten kaikissa radikaaleissa keksinnöissä, myös tekoälyssä, on sekä hyviä sekä huonoja puolia. Tekoälyn räjähdysmäisessä herättää huolta työpaikkojen katoamisesta, mutta aikaisemmista teollisista vallankumouksista oppineina automaatio voi vähentää työtehtäviä joiltakin aloilta, mutta samaan aikaan lisätä tuottavuutta, vaurautta sekä luoda kokonaan uusia ammatteja. Koneet ja ohjelmistot paranevat entisestään ja kaiken lisäksi oppivat tekemisestään. Ihmisen osaamisen merkitys kasvaa, ja työtehtävät keskittyvät yhä enemmän sellaisiin, joista koneet eivät suoriudu. (Kananen & Puolitaival 2019, 212.)

Koneoppiminen tuo uusia työkaluja suurten tietomassojen analysointiin ja täydentää perinteisiä tilastollisia menetelmiä. Sovellusalueita ovat esimerkiksi lääketieteellisten tietokantojen ja väestörekisterien analysointi sekä erilaiset liiketoimintasovellukset, jotka tuottavat suurta hyötyä perinteisten tilastollisten menetelmien täydentämisen sijaan. (Pietikäinen & Silvén 2023, 63.)

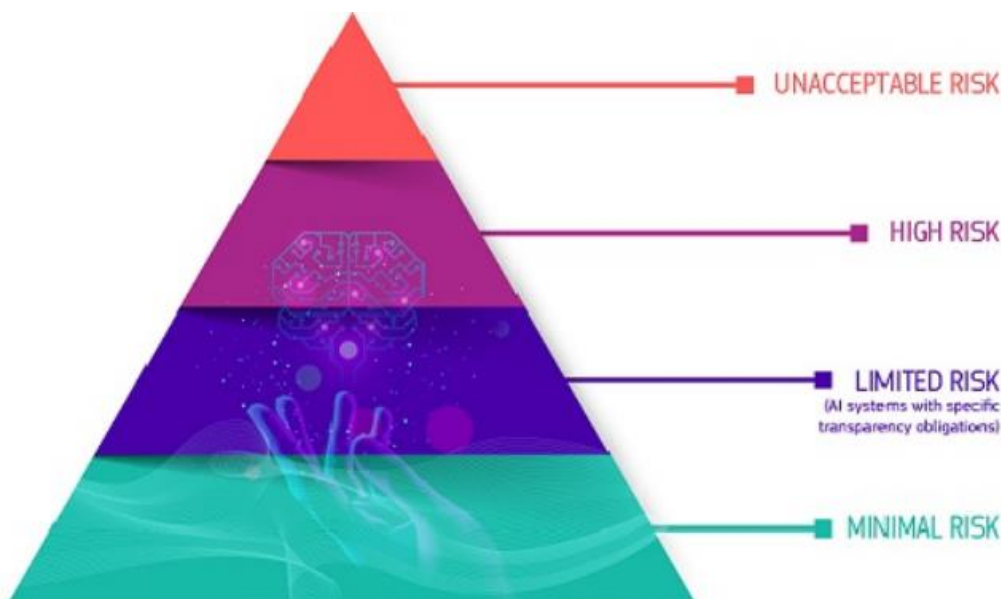
Ojanperä (2023, 116–119) kuvailee, että tekoälyratkaisut ovat jo muuttaneet työn tekemisen tapoja ja lisänneet tehokkuutta – tästä hyvä esimerkki on ChatGPT:n käytössä saadut tuottavuushyödyt sekä generatiivisen tekoälyn laajemmat vaikutukset. Teknologian nopea kehitys ja digitaalisten työkalujen ripeä käyttöönotto edistävät uusien sovellusten syntymistä ja virtaviivaistavat toistuvia prosesseja, mikä mahdollistaa samojen tulosten saavuttamisen vähemmällä resursseilla. Tämän ansiosta menestyvät yritykset voivat kohdistaa työvoimaa ja resursseja entistä tehokkaammin tuottavuutta lisäten. Tekoälyä hyödynnetään esimerkiksi chatbottien ja virtuaaliavustajien muodossa, jotka tarjoavat asiakkaille nopeaa ja yksilöllistä palvelua.

Euroopan unionin neuvosto (2025) kertoo tekoälyteknologian tuovan lukuisia ja laajamittaisia hyötyjä sekä yhteiskunnalle että taloudelle. Tekoäly parantaa prosessien tehokkuutta, tukee uusien innovaatioiden syntyä, vähentää virheiden määrää, toimii apuna vaarallisissa työtehtävissä ja auttaa löytämään ratkaisuja monimutkaisiin globaaleihin ongelmiin.

2.5 EU:n tekoälysäädös

EU:n tekoälysäädöksen tavoitteena on varmistaa, että Euroopan alueella käyttöön otettavat tai markkinoille tuotavat tekoälyjärjestelmät eivät vaaranna ihmisten terveyttä, turvallisuutta tai perusoikeuksia. Säädös asettaa yhteiset pelisäännöt tekoälyjärjestelmien tarjoamiselle, käyttöönotolle ja käytölle, sekä keskittyy erityisesti sääntelyllä haitallisiin käyttötapauksiin: säädös luokittelee tekoälyjärjestelmät niiden aiheuttamien riskien mukaan. Käytöt, joita pidetään erityisen haitallisina, kielletään kokonaan, ja korkean riskin tekoälyjärjestelmille asetetaan tarkempia sääntelyvaatimuksia. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2025.)

Euroopan unionin neuvoston (2025) mukaan lainsäädännön avulla pyritään hallitsemaan tekoölyyn liittyviä riskejä, kuten vinoumaa, syrjintää sekä epäselvyyksiä vastuunjaossa. Samalla se tukee innovointia ja rohkaisee tekoölyn laajempaan ja turvalliseen käyttöönottoon. Tekoälysäädös käsittelee tekoölyn eri käyttötarkoituksiin liittyviä riskejä jakamalla ne neljään riskitasoon: minimaalinen riski tai ei riskiä, pieni riski, suuri riski sekä viimeisenä liian suuri riski (kuvio 1).

Kuvio 1. Tekoälyjärjestelmien riskiluokittelu (Euroopan komissio 2025)

Jokaiselle riskitasolle on määritelty omat säännöt, joiden tarkoituksena on varmistaa käytön turvallisuus ja kestävyys eettisesti. Tekoälysovellukset, joita käytetään lainvalvonnassa ja jotka voivat vaikuttaa yksilöiden perusoikeuksiin, sekä oikeudenkäytössä ja demokraattisissa prosesseissa hyödynnettävät tekoälyratkaisut luokitellaan suuren riskin tasolle. Sen sijaan yksittäisen rikoksen riskin arviointi tai ennustaminen kuuluu riskeihin, joita ei voida hyväksyä. EU:n tekoälysäädös AI Act (Artificial Intelligence Act) tekoälyä koskevista yhdenmukaistetuista säännöistä astui voimaan 1. elokuuta 2024, ja sen soveltaminen etenee

vaiheittain. Säädestä sovelletaan täysimääräisesti kaksi vuotta suurilta osin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. (Euroopan komissio 2025.)

3 Rikosprosessi

3.1 Yleistä rikosprosessista

Rikosprosessi on lakiin perustuvaa menettelyä, jossa selvitetään rikos ja asetetaan syyllistynyt rikosoikeudelliseen vastuuseen eli langetetaan seuraamukset rikokseen syyllistyneelle (Tuomioisinlaitos 2023). Rikosprosessin tärkeimmät tehtävät ovat rikosvastuun toteuttaminen sekä yksilön oikeusturvasta huolehtiminen. Rikosprosessi muodostuu neljästä päävaiheesta (kuviot 2): esitutkinnasta, syyteharkinnasta, oikeudenkäynnin tuomioistuinta sekä rangaistuksen täytäntöönpanosta. (Jokela 2008, luku 1.2.1.) Rikosprosessista voidaan keskustella laajan lisäksi myös suppeassa merkityksessä. Suppeassa mielessä rikosprosessi viittaa tavallisesti ainoastaan rikosasian käsittelyyn tuomioistuimessa. (Vuoren-pää ym. 2021, 51; Vuoren-pää 2023, 68.)

Kuvio 2. Rikosprosessin vaiheet

Rikosprosessi on siis monivaiheinen oikeudellinen prosessi. Käsittelyvaiheet kytkeytyvät, eivätkä ole toisistaan täysin erillisiä muodostaen rikosasian käsittelyketjun. Virolaisen ja Pö-lösen (2003, 1) mukaan rikosprosessin on oltava tehokas, mutta toisaalta sen on annettava mahdollisuudet asian tasapuoliseen selvittämiseen, jotta se täyttäisi oikeudenmukaisuuden vaatimukset. Rikosprosessin ydin on siinä, että rikosvastuun toteaminen ja rangaistuksen määrääminen on mahdollista vain viranomaisen kautta tapahtuvassa menettelyssä. Rikosprosessin yleisiin oppeihin sisältyy keskeisiä periaatteita. Näihin lukeutuvat muun muassa syyttömyysolettama, kontradiktorisuuden vaatimus, julkisuusperiaate, tehokkuusperiaate ja suullisuusperiaate. (Helenius & Linna 2021, 301.)

Monissa laeissa on rikosprosessia koskevia säännöksiä. Tärkeitä ovat esimerkiksi esitutkintalaki, ETL (805/2011); pakkokeinolaki, PKL (806/2011); sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettu laki, ROL (689/1997). Niissä kohdin, joissa ROL (689/1997) ei anna ohjeita, sovelletaan oikeudenkäymiskaarta, OK (4/1734). Rikoksen tunnusmerkistöistä säädetään rikoslaisissa, RL (39/1889), ja näiden kaikkien perustana toimii Suomen perustuslaki, PL (731/1999) sekä erilaiset kansainväliset sopimukset, kuten Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS).

3.2 Virallisen syytteen alaiset rikokset ja asianomistajarikokset

Suomessa rikokset jaotellaan kahteen pääryhmään: virallisen syytteen alaisiin rikoksiin ja asianomistajarikoksiin. Tällä jaottelulla on merkitystä, koska virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjä voi nostaa syytteen riippumatta siitä, pyytääkö asianomistaja syytteen nostamista, kun taas asianomistajarikoksissa syyttämispyyntö on edellytys sille, että syyttäjä voi käyttää syyteoikeuttaan. (Helenius & Linna 2021, 137.) Lähtökohtaisesti asianomistajan on siis erikseen pyydettävä rikoksen tutkintaa, mutta syyteoikeuteen on sisälletty eräänlainen poikkeus, joka mahdollistaa syyttäjälle syyteoikeuden siitä huolimatta, ettei asianomistaja vaadi rangaistusta, jos se on erittäin tärkeän yleinen edun vuoksi perusteltua (Rantaeskola 2019, 167; Fredman ym. 2020, 293).

Suomalaisessa rikosprosessissa lähdetään siitä, että rikos on virallisen syytteen alainen, jollei jonkin rikoksen osalta ole toisin säädetty. Asianomistajan syyteoikeus nostaa syyte on toissijainen, eli asianomistajan yksin ajamaa rikosasiaa tulee edellyttää se, että syyttäjä on päättänyt olla nostamatta syytettä. (Helenius & Linna 2021, 358; Vuorenpää 2023, 138.)

3.3 Pakkokeinot

Tolvasen ja Kukkoson (2011, 183) mukaan pakkokeinot vuorostaan jaotellaan rikos-, siviilisekä hallintoprosessuaalisiin pakkokeinoihin. Opinnäytetyössä tarkastellaan vain rikosprosessiin liittyviä pakkokeinoja. Näillä tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla puututaan yksilön lailla turvattuihin oikeuksiin, jotta rikosprosessille voidaan turvata asianmukainen kulku sekä päästä aineellisesti oikeaan lopputulokseen. (Fredman ym. 2025, 667.) Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytön keskeisimmät tunnuspiirteet ovat

1. Pakkokeinojen käyttäminen edellyttää tehtyä tai epäiltyä rikosta.
2. Pakkokeinoilla puututaan yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin tarvittaessa fyysistäkin pakkoa käyttäen.
3. Pakkokeinoja käytetään rikosprosessuaalisessa tarkoituksessa esimerkiksi silloin, kun halutaan estää epäiltyä pakenemasta, turvata todisteiden saaminen tai estää rikollisen toiminnan jatkuminen. (Tolvanen & Kukkonen 2011, 184.)

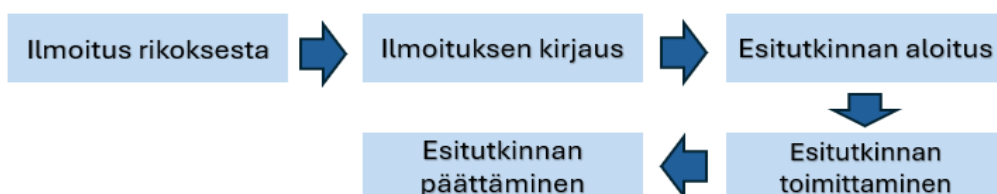
Pakkokeinoja voidaan käyttää rikosprosessin kaikissa vaiheissa – esitutkinnan aikana, asian ollessa syyttäjällä syyteharkinnassa, oikeudenkäynnin aikana sekä sen jälkeen, kun varmistetaan rikostuomion täytäntöönpano (Fredman ym. 2025, 668). Tolvanen ja Kukkonen (2011, 185) lisäävät, että niillä puututaan useisiin perusoikeuksiin, kuten henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, yksityiselämän ja kotirauhan suojaan, viestintäsalaisuuteen sekä omaisuuden suojaan.

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot voidaan luokitella eri tavoin. Yksi tapa on jakaa ne vapautteen kohdistuviin ja muihin toimenpiteisiin. Vapautteen kohdistuvia ovat esimerkiksi kiinnottaminen, pidättäminen ja vangitseminen. Muita keinoja ovat muun muassa erilaiset kotietsinnät, takavarikot ja henkilön tarkastus sekä katsastus. (Tolvanen & Kukkonen 2011, 185.) Pakkokeinot voidaan luokitella myös niiden keston perusteella: osa on lyhytkestoisia eli hetkellisiä, kun taas toiset ovat pidempikestoisia ja vaikuttavat pidemmän ajan. (Fredman ym. 2025, 678.)

3.4 Esitutkinta

Lainsäädäntö ei sisällä tarkkaa määritelmää esitutkinnalle. Fredman ym. (2025, 15) määrittelee esitutinnan menettelyksi, jossa hankitaan selvitys rikokseksi epäilyistä teosta syyteharkintaa ja mahdollisen rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten. Hänen mukaansa esitutinnan tarkoituksena on kerätä ja järjestää todistusaineistoa, jota tullaan tarvitsemaan rikosprosessin myöhemmissä vaiheissa. Helenius ja Linna (2021, 304) jatkaa, että esitutinnan tärkeimpänä tavoite on selvittää, onko rikoksesta olemassa riittävästi perusteita syytteen nostamiseen.

Esitutkinta käynnistyy tavallisesti poliisille tehtävästä rikosilmoituksesta. Rikosilmoitus ei kuitenkaan ole ainoa tapa aloittaa tutkinta – esitutkinta on aloitettava, kun on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut. (Jokela 2024, 209.) Esitutkintaa ryhdytään suorittamaan, jos esitutinnan esitutkintakynnys on ylitetty. Esitutkintaviranomaisen on aloitettava sekä siten toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty (ETL 805/2011, 3:3 §). Vastaavasti, jos rikoksesta ei ole syytä epäillä, esitutkintaa ei käynnistetä. Jos asia sitä edellyttää, poliisi voi käyttää harkintavaltaa ja jättää esitutinnan toimittamatta vähäisten rikosten osalta, mutta usein heitä kuitenkin velvoittaa esitutkintapakko. (Rantaeskola 2019, 168–169; Vuorenpää ym. 2021, 874.) Esitutinnan vaiheita on havainnollistettu kuviossa 2.

Kuvio 2. Esitutinnan vaiheet

Esitutinnan tarkoitus ei ole vahvistaa alussa muodostunutta oletusta jonkun syyllisyydestä tai pyrkiä siihen, että mahdollisimman moni epäilty tuomitaan. Rikosvastuun asianmukaista toteuttamista on myös se, että tutkinnassa päädytään siihen, ettei kyseessä ole rikos tai

etteivät rangaistusvastuun edellytykset muuten täyty. (Fredman ym. 2025, 18.) ETL (805/2011) 1:2 § mukaan esitutkinnan tarkoituksena on selvittää, onko rikos tapahtunut, mitkä ovat sen teko-olosuhteet, mitä vahinkoa on aiheutettu ja mitä hyötyä rikoksella on mahdollisesti saatu. Samalla selvitetään jutun asianosaiset ja muut syyteharkinnan sekä seuraamusten arvioinnin kannalta olennaiset seikat. Esitutkinnassa tutkitaan myös mahdollisuudet omaisuuden palauttamiseen sekä menettämisseuraamusten ja vahingonkorvausten täytäntöönpanoon. Jos asianomistaja on pyytänyt syyttäjää ajamaan yksityisoikeudellista vaatimustaan, käsitellään sekin tutkinnan yhteydessä. Lisäksi selvitetään, suostuvatko osapuolet kirjalliseen käsittelyyn käräjäoikeudessa. Esitutkinta on valmisteltava niin, että syyteharkinta voidaan tehdä asianmukaisesti ja todistelu käsitellä tehokkaasti oikeudenkäynnissä.

Jokelan (2016, 378) mukaan esitutkinnan toimittaa pääsääntöisesti poliisi ja esitutkintaviranomaisten lisäksi esitutkintaan osallistuu myös syyttäjä. Esitutkintaviranomaisia ovat myös erityistapauksissa rajavartio-, tulli- sekä sotilasviranomaiset. Esitutkinta ei ole vain poliisin sisäistä toimintaa, vaan se vaikuttaa olennaisesti rikosprosessin seuraaviin vaiheisiin – syyteharkintaan ja myöhempään oikeudenkäyntiin. (Rantaeskola 2019, 158.) Esitutkinta on toimitettava ETL (805/2011) 3:11 § mukaan ilman aiheetonta viivästystä. Esitutkintalaissa esitutkinnan toimittamisaikaan ei kuitenkaan liity kiinteitä määräaikoja. Esitutkintalain hallituksen esityksessä on korostettu, että asianmukainen kesto määräytyy aina tapauksen erityisten ominaisuuksien perusteella, kuten sen vaativuuden ja laajuuden mukaan. (HE 222/2010, 2.3.)

3.5 Syyteharkinta

Rikosprosessin toinen vaihe on syyteharkinta. Esitutkinnan jälkeen seuraa syyttäjän syyteharkinta, jossa päätetään mahdollisesta syytteen nostamisesta esitutkinta-aineiston perusteella. Syytteen nostamisen kynnys ylittyy, jos on olemassa todennäköisiä syitä epäillä henkilöä rikoksesta. Tämä tarkoittaa, että rikokseen syyllistyminen on todennäköisempää kuin syyttömyys. (Rantaeskola 2019, 23.) Yleensä syytteen nostaa syyttäjä, mutta tietyissä tapauksissa, kuten asianomistajarikoksissa, myös asianomistajalla voi olla oikeus nostaa syyte – kuitenkin vain siinä tapauksessa, että syyttäjä on päättänyt olla nostamatta syytettä tai esitutkintaa ei toimiteta. (Linna 2019, 152).

Syyttäjän on nostettava syyte ROL (689/1997) 1:6 § mukaan, jos seuraavat edellytykset täyttyvät: teko on laissa määritelty rangaistavaksi, syyteoikeus ei ole vanhentunut ja on olemassa todennäköisiä syitä epäillä henkilöä rikoksesta. ROL (689/1997) 1:1 § mukaan rikosasiaa ei oteta tuomioistuimessa tutkittavaksi, ellei syytettä rikoksesta ole nostanut se,

jolla siihen lain mukaan on oikeus. Toisin sanoen, syyte muodostaa rikosoikeudenkäynnin lähtökohdan ja edellytyksen sen vireillepanolle.

Joissain tilanteissa syyttäjä voi myös peruuttaa jo nostetun syytteen. Syytekynnyksen ylittyminen ei edellytä näyttöä rikoksesta, toisin kuin rikokseen tuomitseminen. Syyttäjän velvollisuutena on nostaa syyte, mikäli rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi on olemassa todennäköisiä syitä, ja jos myöhemmin käy ilmi, ettei rikoksesta ole olemassa riittävästi näyttöä, joudutaan syytteestä luopumaan. (Linna 2019, 153.) Syytettä ei kuitenkaan voida peruuttaa, jos oikeus on jo antanut tuomion tai jos vastaaja vastustaa peruuttamista. Lisäksi syyte voidaan peruuttaa muista syistä, esimerkiksi jos syyteoikeus on vanhentunut tai rikoksen tunnusmerkistö ei täyty. (Helenius & Linna 2021, 364.) Mikäli syyttäjä päättää jättää syytteen nostamatta, hänen tulee perustella ratkaisunsa, sillä syyttäjää velvoittaa legaliteettiperiaate eli syytepakkoperiaate. Vastaavaa perusteluvollisuutta ei ole syytettä nostettaessa. (Jokela 2024, 324.)

Syyteharkinnan jälkeen syyttäjä toimittaa kirjallisen haastehakemuksensa eli syytekirjelmän käräjäoikeuteen ja täten siis nostaa syyteen (Linna 2019, 159). Rikosasia tulee vireille ROL (689/1997) 5:1 § mukaan siinä vaiheessa, kun haastehakemus saapuu käräjäoikeuden kansliaan tai, jos syyttäjä antaa haasteen, kun haaste annetaan tiedoksi.

3.6 Käräjäoikeuden oikeudenkäynti

Rikosprosessi etenee syyteharkinnan jälkeen sen alueen tuomioistuimeen, missä rikos on tapahtunut ja tulee vireille, kun haastehakemus saapuu käräjäoikeuden kansliaan tai jos syyttäjä antaa haasteen, kun haaste annetaan tiedoksi (ROL 689/1997, 4:1 § & 5:1 §). Käräjäoikeuden oikeudenkäynnin päätavoitteena on selvittää, mitä todellisuudessa on tapahtunut – eli päästä aineelliseen totuuteen. Tähän pyritään noudattamalla muun muassa suullisuus-, kuulemis- sekä julkisuusperiaatteita. (Rantaeskola 2019, 367.)

Suomen rikosprosessi on akkusatorinen, mikä tarkoittaa, että se etenee syyttäjän johdolla. Prosessissa syyttäjä toimii kantajana ja syytetty vastaajana. Tuomioistuinta sitoo syytesidonaisuuden periaate, eli se voi tuomita syytetyn vain siitä teosta, josta syyttäjä on esittänyt rangaistusvaatimuksen. (Vuorenpää 2023, 144.)

Käräjäoikeuden päätösvaltainen kokoonpano rikosasioissa koostuu puheenjohtajasta sekä kahdesta lautamiehestä (OK 4/1734, 2:1 §). Oikeudenkäymiskaassa lisätään vielä, että käräjäoikeus on päätösvaltainen myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa, jos se on asian laadun tai muun erityisen syyn takia perustelua. Pääkäsittelyssä läsnä on myös käräjäsihteeri, syyttäjä sekä vastaaja. Asianomistajan läsnäolopakko riippuu asian luonteesta. (Linna 2019, 145.) Asiassa voidaan myös kuulla todistajia (Vuorenpää 2023, 193).

Kutsu pääkäsittelyyn tiedoksi annetaan samalla tavalla kuin haaste, eli noudattaen OK (4/1734) 11 lukua (Helenius & Linna 2021, 411). Pääkäsittelyssä rikosasia etenee seuraavassa järjestyksessä:

1. Syyttäjät ja asianomistajat esittävät vaatimuksensa lyhyine perusteluineen.
2. Vastaja antaa lyhyen vastauksen, eli vastineen näihin vaatimuksiin.
3. Kaikki osapuolet perustelevat tarkemmin kantansa (asiaesittely).
4. Vastaanotetaan todistelu, kuten todisteet ja todistajalausunnot.
5. Lopuksi asianosaiset esittävät loppulausuntonsa. (Jokela 2018, 386.)

Tuomio annetaan joko heti pääkäsittelyn päätteeksi, tai jos asia on laaja tai vaikea, viimeistään 14 päivän kuluessa. Erityistapauksissa tuomio voidaan antaa myöhemminkin, mutta tuomion antamispäivä on kuitenkin ilmoitettava pääkäsittelyssä. (ROL 689/1997, 11:7 §.)

PL (731/1999) 21 § mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi tuomioistuimessa ilman aiheutonta viivästystä. Tämä tarkoittaa, että oikeudenkäynnin on edettävä kohtuullisessa ajassa, vaikka laissa ei olisikaan määritelty tarkkoja määräaikoja. ROL (689/1997) 5:12 § korostaa tätä periaatetta. Sen mukaan pääkäsittely on määrättävä viipymättä, kun valmistelu on saatu valmiiksi, ja käsittely on järjestettävä mahdollisimman pian.

Linna (2019, 19–20) kertoo, että perustuslakiin pohjautuen viranomaisten toiminta, myös tuomioistuinten lainkäyttö, on pääsääntöisesti julkista – tätä kutsutaan julkisuusperiaatteeksi. Oikeudenkäyntien julkisuutta koskevassa laissa on kuitenkin säädetty poikkeuksia. Näitä tarkastellaan seuraavien osa-alueiden kautta: asiakirjojen julkisuus, asianomistajan henkilötietojen julkisuus, suullisen käsittelyn julkisuus sekä ratkaisun julkisuus. Pääsääntöisesti suullinen käsittely on aina julkinen, mutta tuomioistuin voi myös tapauskohtaisesti määrätä käsittelyn suljetuksi.

3.7 Tuomio

Rikosprosessin viimeisenä vaiheena voidaan pitää rangaistuksen täytäntöönpanoa. Kaikissa oikeusasteissa riita- ja rikosasioissa annettavaa lopullista ratkaisua kutsutaan nykyisin tuomioksi. Sen sijaan muut tuomioistuimen ratkaisut ovat päätöksiä, samoin kuin hakemusasioissa annettavat ratkaisut ovat päätöksiä myös. (Jokela 2018, 737.) Tuomio rikosasiassa voi olla joko syylliseksi tuomittava tai vapauttava (ROL 689/1997, 11:4 §). Tuomioistuin saa tuomita ainoastaan siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu, sillä heitä velvoittaa syytesidonnaisuus. Syytesidonnaisuudella ilmaistaan vastaajalle sitä, että hän voi luottaa saavansa tuomion vain syytteessä kuvatun tapahtumakulun perusteella. Tuomioistuinta

ei kuitenkaan ole sidottu rikosnimikkeisiin tai lainkohtiin, joiden nojalla rangaistusta on vaadittu. (Linna 2019, 179.)

Tuomio voidaan ilmoittaa asianosaisille joko julistamalla tai kansliatuomiona. Kansliatuomiossa ratkaisu annetaan tuomioistuimen kansliassa lähtökohtaisesti 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymisestä. (Vuorenmaa 2023, 205.) Tuomion on oltava huolellisesti perusteltu, ja sen perusteluista tulee käydä selvästi ilmi ne tosiseikat sekä oikeudelliset päätelyt, joiden pohjalta ratkaisu on tehty. Lisäksi perusteluissa on selitettävä, miten riitaiset seikat on katsottu todistetuiksi tai miksi ne ovat jääneet näyttämättä. (OK 4/1734, 24:4 §.) Tuomio perustuu ainoastaan oikeudenkäynnissä esitettyyn aineistoon ja syylliseksi voidaan tuomita vain, jos tuomioistuimelle ei jää järkevää epäilyä syyllisyydestä (Jokela 2018, 748; Rantaeskola 2019, 23). Rangaistuksena vastaaja voidaan tuomita joko ehdolliseen tai ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tai muihin rangaistuksen lajeihin, kuten rikesakkoon, sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistukseen (RL 39/1889, 6:1 §).

Jotta rikosoikeudellisilla normeilla olisi todellista vaikutusta ihmisten käyttäytymiseen, valtion on varmistettava, että tuomitut rangaistukset laitetaan täytäntöönpanoon. Rikosoikeusjärjestelmän uskottavuus ja toimivuus edellyttävät tehokasta täytäntöönpanomekanismia – muuten rikossäännökset jäisivät pelkästään tyhjiksi sanoiksi. Tämä näkyy erityisen selvästi vankeusrangaistuksen kohdalla, sillä ilman vankiloita vankeusuhkaa ei pidettäisi todellisenä. (Helenius & Linna 2021, 566.)

Tyytymättömyys käräjäoikeuden tuomioon on ilmoitettava seitsemän päivän kuluessa tuomion julistamisesta, ja valitus hovioikeuteen on tehtävä 30 päivän kuluessa. Tämän jälkeen vastapuolella on kaksi viikkoa aikaa vastata valitukseen, ja hovioikeus päättää, myöntääkö jatkokäsittelylupa. Jos hovioikeus ei myönnä lupaa, on mahdollisuus hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta 60 päivän sisällä hovioikeuden ratkaisusta. (Rantaeskola 2019, 376–377.) Rikosasioissa tuomitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos, kun taas sakkorangaistukset täytäntöön pannaan Oikeusrekisterikeskuksen sekä Ulosottolaitoksen toimesta (Linna 2019, 6).

3.8 Muut käsittelyvaihtoehdot

Kirjallinen menettely

Kirjallisella menettelyllä tarkoitetaan asian ratkaisemista ilman suullista pääkäsittelyä, josta säännellään ROL (689/1997) 5a §. Mikäli lain kaikki edellytykset täyttyvät, rikosasia voidaan ratkaista ilman suullista käsittelyä pelkän kirjallisen aineiston perusteella pelkästään tuomioistuimen kansliakäsittelyssä (Linna 2019, 161).

Toisin kuin poissaolokäsittelyssä, kirjallinen menettely ei perustu syytetyn passiivisuuteen, vaan edellyttää syytetyn aktiivista suostumusta ja osallistumista asian käsittelyyn. Menettelyn käyttämisellä vähennetään kustannuksia ja nopeutetaan asian käsittelyä tuomioistuimessa. (Helenius & Linna 2021, 730.) Kirjallinen menettely poikkeaa merkittävästi tavanomaisesta suullisesta käsittelystä, mutta siitä annettava tuomio on yhtä pätevä kuin pääkäsittelyssä annettu ratkaisu. Tällöin käräjäoikeus toimii yhden tuomarin kokoonpanossa eli päätösvaltaisesti pelkän puheenjohtajan toimesta OK (4/1734) 2:6 § mukaisesti. Ratkaisun perustana ovat syyttäjän laatima syyte, esitutkintapöytäkirja, vastaajan tunnustus sekä mahdolliset muut osapuolten kirjalliset lausumat. (Linna 2019, 163.)

Kirjallista menettelyä voidaan siis käyttää rikosasian käsittelyssä vain, jos kaikki ROL (689/1997) 5 a luvun 1 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät. Näitä ehtoja ovat:

- 1) rikoksesta ei saa olla säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kahden vuoden vankeus;
- 2) vastaaja tunnustaa syytteen mukaisen teon ja suostuu kirjallisesti luopumaan oikeudestaan suulliseen käsittelyyn;
- 3) vastaaja on ollut täysi-ikäinen rikoksen tekohetkellä;
- 4) asianomistaja ei vaadi suullista pääkäsittelyä, ja asian käsittely kirjallisesti on kokonaisharkinnan perusteella riittävä ja tarkoituksenmukainen.

Syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti

Jokelan (2018, 272–273) mukaan syyteneuvottelu on menettely, jossa syyttäjät sekä rikoksesta epäilty tai syytetty voivat laissa säädetyin ehdoin sopia tuomiokäsittelystä laatimalla kirjallisen tuomioesityksen. Sen perusajatuksena on, että tällöin syytetty tunnustaa teon, ja syyttäjät lupaa vaatia rangaistusta lievemmän rangaistusasteikon mukaisesti. Mikäli sekä syytetty että asianomistaja hyväksyvät menettelyn, asia voidaan ratkaista ilman varsinaista pääkäsittelyä tai käsitellä erillisessä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Koska syytetty on tunnustanut rikoksen, todistelua ei tällöin tarvitse esittää yhtä kattavasti kuin normaalissa oikeudenkäynnissä. Syyteneuvotteluista säännellään ROL (689/1997), ETL (805/2011) sekä RL (39/1889) laissa.

Syyteneuvottelu voi tulla kyseeseen vain sellaisissa rikoksissa, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta (ETL 805/2011, 3:10a.5 §). ROL 689/1997, 1:10.2 § mukaisesti tuomioesitys voidaan laatia, jos seuraavat edellytykset täyttyvät: rikoksesta syytetty tunnustaa teon ja suostuu sen käsittelyyn kevennetyissä tunnustamisoikeudenkäynnissä; syyttäjän ja syytetyn tulee olla yksimielisiä teosta ja sen

syyksiluettavuudesta; asianomistajalla ei saa olla vaatimuksia tai hänen on suostuttava siihen, että asia käsitellään tunnustamismenettelyssä.

Kaikki rikokset eivät siis kuulu syyteneuvottelun soveltamisalaan. Muun muassa törkeä ryöstö, törkeä huumausainerikos, seksuaalirikokset sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvat vakavat rikokset jäävät soveltamisalan piirin ulkopuolelle. (Helenius & Linna 2021, 723.)

Syyteneuvottelun jälkeen järjestetään tunnustamisoikeudenkäynti ROL (689/1997) 5b:1 § mukaan. Tunnustamisoikeudenkäynti, josta säädetään ROL (689/1997) 5b luvussa, muistuttaa luonteeltaan normaalia pääkäsittelyä, mutta on kuitenkin kevyempi ja rajatumpi normaaliin verrattuna siitä syystä, että asiassa ei lähtökohtaisesti ole riitaperäisiä seikkoja. Tunnustamisoikeudenkäynnissä käsitellään erityisesti tuomioesitys sekä tarvittaessa muut rikokseen liittyvät vaatimukset, kuten asianomistajan esittämä vahingonkorvausvaatimus. (Vuorenpää ym. 2021, 1369.)

ROL (689/1997) 1.10a § mukaan, kun syyttäjä on laatinut tuomioesityksen, hänen tulee toimittaa se viipymättä tuomioistuimelle yhdessä esitutkinta-aineiston ja muun tarpeellisen materiaalin kanssa. Asia katsotaan vireille tulleeksi silloin, kun tuomioesitys saapuu tuomioistuimen kansliaan. Tunnustamisoikeudenkäynti järjestetään 30 päivän kuluessa siitä, kun tuomioesitys on tullut vireille. Oikeudenkäynnissä puheenjohtajana toimii laamanni tai kärjätuomari, ja tuomioistuin voi heidän puolestaan toimia päätösvaltaisena yksin. Myös syyttäjän ja vastaajan on oltava paikalla henkilökohtaisesti. Tuomioistuin antaa tuomion tuomioesityksen mukaisesti lievennetyllä asteikolla, jos vastaaja oikeudessa tunnustaa teon ja suostuu ehdotettuun tuomioon, eikä ole perustelua syytä epäillä, että tunnustus olisi annettu vastentahtoisesti tai että se ei pitäisi paikkansa. (Jokela 2015, 128–129; Helenius & Linna 2021, 727–728.)

Sovittelu

Rikosvastuu toteutuu pääsääntöisesti rikosasian oikeudenkäynnissä, mutta vaihtoehtoisena menettelynä voidaan käyttää sovittelua, jota säätelee laki rikosasioiden ja eräiden riitaasioiden sovittelusta, SovL (1015/2005). Sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja uhrille tarjotaan mahdollisuus käsitellä tapahtunutta puolueettoman sovittelijan välityksellä (SovL1015/2005, 1:1 §). Sovittelu ei suoraan vaikuta rikosprosessin kulkuun, se voi olla prosessia täydentävä tai jopa korvaava menettely. Erityisesti lievissä rikoksissa sovinnon saavuttaminen voi johtaa siihen, että muun muassa esitutkinta lopetetaan, syytettä ei nosteta tai tuomio lievenee. Tavoitteena on löytää molempia osapuolia tyydyttävä ratkaisu ja sopia korvauksista. (Linna 2019, 186.)

Sovittelua käytetään yleisesti lievissä rikoksissa, kuten vahingonteoissa ja varkauksissa, ja soveltuvuutta sovitteluun arvioidessa huomioidaankin SovL (1015/2005) 1:3 § mukaiset kriteerit eli rikoksen laatu ja tekotapa, teon olosuhteet sekä osapuolten välinen suhde. Sovittelun edellytyksenä on se, että rikoksesta epäilty myöntää tapahtumat ja että menettely on uhrin edun mukaista. (Linna 2019, 186.)

Sovittelussa ei ratkaista syyllisyyttä tai seuraamusta – siinä luovutaan syyteoikeudesta, joka vain on puettu sovinnon muotoon. Jos kyseessä on asianomistajarikos ja asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa, asian käsittely päättyy, sillä hän menettää syyteoikeutensa. Syyttävä ja tuomioistuin arvioivat tapauskohtaisesti, mikä merkitys sovittelulla on. Sovinto tai syytteestä luopuminen ei ole syyttävää sitova, vaan hän voi tilanteesta huolimatta nostaa syytteen, sillä asia etenee syyteharkintaan. Tuomioistuin voi myös käyttää harkintavaltaa rangaistusta mietittäessä sovittelun lopputulemasta huolimatta. (Virolainen & Pölonen 2003, 416–420.) Sovittelun vahvistamista haetaan käräjäoikeudelta kirjallisesti, jotta siitä tulee täytäntöönpanokelpoinen (Vuorenpää ym. 2021, 1354).

Poissaolokäsittely

Tapaus voidaan tutkia ja ratkaista poissaolokäsittelyllä, jos seuraavat kriteerit täyttyvät:

- ROL (689/1997) 8:11 § mukaan rikosasia voidaan käsitellä ja ratkaista vastaajan poissa ollessa, jos hänen läsnäolonsa ei ole tarpeen asian selvittämiseksi ja hänet on kutsuttu oikeuteen uhalla, että asia voidaan käsitellä hänen poissaolostansa huolimatta. Tällaisessa poissaolokäsittelyssä voidaan tuomita sakkoon, enintään kolmen kuukauden vankeuteen sekä määrätä menettämisseuraamuksia korkeintaan 10 000 euroon asti.
- ROL (689/1997) 8:12 § mukaan asia voidaan käsitellä ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Tällöin voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Poissaolokäsittelyssä tuomioistuimen puheenjohtaja käy läpi asiakirjat, erityisesti esitutkimustapöytäkirjan, ja selostaa, mitä poissa oleva syytetty ja muut asianosaiset ovat asiassa lausuneet. Todistelua koskevat säännöt ovat samat kuin tavallisessa käsittelyssä. Poissaolokäsittelyn edellytyksenä on, että vastaajan läsnäolo ei ole tarpeen asian selvittämiseksi – toisin sanoen syytetty on tunnustanut tekonsa. Vaihtoehtoisesti tulee olla vahva näyttö syyllisyydestä. (Jokela 2015, 160.)

4 Rikosoikeudellisen päätöksenteon piirteiden soveltuvuus tekoälyperusteisessa päätöksenteossa

4.1 Yksityisyys ja tietosuoja

Euroopan yleinen tietosuoja-asetus (GDPR, General Data Protection Regulation), joka tuli kansallisesti voimaan toukokuussa 2018, sääntelee henkilötietojen keräämisestä, säilyttämisestä ja hallinnointia koskevista vaatimuksista. Henkilötiedolla tarkoitetaan tietoja, jotka liittyvät tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan henkilöön, esimerkiksi nimi, kotiosoite ja erilaiset numerot, kuten puhelinnumero tai henkilökortin numero. (Your Europe 2025.) Tietosuoja-asetusta sovelletaan sekä julkisen että yksityisen sektorin suorittamaan henkilötietojen käsittelyyn. Sen keskeisenä tavoitteena on turvata yksilöiden oikeus henkilötietojensa suojaan, ja siten myös yksityisyyden toteutumiseen nykyaikaisessa digitaalisessa ympäristössä. Sääntelyllä pyritään vastaamaan teknologian nopeasta kehityksestä johtuviin haasteisiin sekä vahvistamaan yksilöiden mahdollisuuksia hallita ja valvoa omien henkilötietojensa käyttöä. (Kuntaliitto 2017.) Tietosuoja-asetus asettaa siis raamit henkilöitä koskevan datan hyödyntämiselle (Tietosuojavaltuutetun toimisto).

Bartneckin ym. (2021, 63) mukaan nykyiset tekoälyjärjestelmät keräävät valtavia määriä käyttäjiinsä liittyvää tietoa, ja mitä enemmän ja tarkempaa dataa tekoäly saa käyttäjästään, sitä paremmin se palvelee yksilöllisesti. Henkilökohtaisen datan keruu on helpottunut merkittävästi keskeisten teknologioiden, kuten älypuhelimien ja internetin kehittymisen myötä. Pujari ym. (2023, 364) toteavatkin, että tekoäly luo haastetta tietosuojan ja datan omistajuuden suhteen, sillä tekoälyohjelmat ovat voineet keränneet datansa aineistosta, johon ei ole saatu nimenomaista suostumusta. He jatkavat vielä, että tekoäly ei suojaa tällaiselta datalta, sillä se ei kykene tunnistamaan tietosuojaan liittyviä seikkoja, kuten ei myöskään vinoumia.

Tekoällyn hyödyntäminen herättää siis merkittävää huolta yksityisyyden ja tietosuojan näkökulmasta, kuten oikeustieteilijät ja tietosuojaviranomaiset ovat SIENNA-raportissa todenneet. Keskeisiksi haasteiksi nousevat edellä mainittu yksilön suostumuksen merkitys, mutta sen lisäksi myös tietojen valvonta sekä yleiset tietosuojaoikeudet. Erityistä huolta aiheuttaa se, mihin tietoihin tekoäly saa pääsyn, millä tavoin näitä tietoja käytetään ja tehdäänkö niiden perusteella päätelmiä, joihin yksilö ei voi itse vaikuttaa. Raportissa käsitellään myös yksilön mahdollisuuksia hallita omia tietojaan sekä valvontaa, mihin emme voi vaikuttaa. Ongelmaksi muodostuvat tekoällyn tekemät päätelmät, jotka eivät aina ole paikkansapitäviä tai joiden taustalla olevia perusteluja ei voida luotettavasti selvittää. Tietosuojan kannalta

keskeinen haaste liittyy siihen, miten suuria tietomassoja ja tekoälyä hyödyntäviä toimijoita voidaan valvoa riittävän tehokkaasti ja läpinäkyvästi. (Rodrigues ym. 2019, 20–21.)

Suomessa vallitsee julkisuusperiaate. Julkisuuslain (621/1999) keskeisenä tavoitteena on turvata viranomaistoiminnan avoimuus erityisesti asiakirjojen julkisuuden kautta. Tähän tavoitteeseen liittyy myös hallintolain vaatimus viranomaispäätösten perustelemisesta, mikä osaltaan vahvistaa julkisen vallankäytön läpinäkyvyyttä. Tämä tukee sekä viranomaistoiminnan julkista valvontaa että hallinnon asiakkaiden oikeusturvaa. (Koulu ym. 2019, 85.) Viranomaisten hallussa olevat asiakirjat ovat PL (731/1999) 12 § mukaan julkisia, mutta rikosasian käsittelyn julkisuusperiaate ei ulotu kirjalliseen valmisteluun tai muuhunkaan valmisteluun, sillä julkisuuslain, JulkL (621/1999) 24:3 § mukaan salassa pidettäviä ovat rikosilmoitukset, esitutkinta- ja syyteharkintavaiheessa saadut tai laaditut asiakirjat sekä rikosasiassa laaditut haastehakemus, haaste sekä vastaus siihen niin kauan, kunnes asia on käsitelty tuomioistuimessa tai muuten rauennut. Tuomioistuimella säilyy lisäksi oikeus määrätä asiakirjat salassa pidettäviksi painavista syistä myös asian käsittelyn jälkeiselle ajalle (JulkL 621/1999, 24 §).

Tekoälyä hyödynnettäessä henkilötietojen käsittelyssä on tärkeää noudattaa EU:n tietosuoja-asetuksen 5 artiklassa määritellyjä käsittelyn peruseriaatteita. Näihin kuuluu muun muassa se, että kerättäviä tietoja saa olla vain tarpeellinen määrä (minimointiperiaate) ja niitä saa käyttää vain ennalta määritelyihin, selkeisiin ja laillisiin tarkoituksiin (tarkoitussidonnaisuus). Tämä tarkoittaa, että tekoälyjärjestelmän keräämiä henkilötietoja ei voida hyödyntää muihin kuin niihin käyttötarkoituksiin, joita varten tiedot alun perin kerättiin. (Sitra 2022, 37.) Lisäksi viranomaistoiminnassa tietosuoja-asetuksen 22 artiklan mukaan rekisteröidyllä on oikeus olla joutumatta yksinomaan automaattiseen käsittelyyn perustuvan päätöksen kohteeksi, jos päätöksellä on merkittäviä oikeudellisia vaikutuksia tai se vaikuttaa henkilöön muutoin merkittävästi. Kyseinen säännös liittyy päätöksiin, jotka perustuisivat ainoastaan automaattiseen käsittelyyn. Samaisen artiklan mukaan rekisteröidyllä on myös oikeus vaatia, että häntä koskevia tietoja käsittelee luonnollinen henkilö ja esittää oma näkemyksensä asiasta sekä tarvittaessa riitauttaa päätös. (Koulu ym. 2019, 88–90.)

Tekoälyn käytön tulisi noudattaa FAT-vaatimuksia (Fairness, Accountability & Transparency) eli päätösautomaation tulisi olla oikeudenmukaista, vastuullista sekä läpinäkyvää (Hakkarainen ym. 2020, 16). Algoritmien oikeudenmukaisuutta voivat heikentää tiedostamattomat syrjivät vinoumat. Kuitenkin mikäli riskit huomioidaan jo järjestelmän kehitys- tai koulutusvaiheessa, voidaan väärinkäytöksiin puuttua ennakoitavasti ja tarjota oikeussuojaa ennen haitallisten päätösten syntymistä. (Toivonen 2023, luku Onko tekoäly puolueeton?) Kuten tekoälyasetus sekä Euroopan komission vuonna 2018 julkaisema luotettavaa

tekoälyä koskevat eettiset ohjeet korostavat, että oikeudellinen harkintavalta ei saa siirtyä algoritmeille, vaan lopullinen päätösvalta kuuluu aina ihmisille, erityisesti tuomarille.

4.2 Tekoälyn hyödynnettävyys

Vaikka kansallinen oikeuskirjallisuus tekoälypohjaisesta päätöksenteosta viranomaistoinnin tukena on vielä melko vähäistä, ei tämä tarkoita, etteikö aiheeseen liittyviä kysymyksiä olisi huomattu ja tutkittu. Algoritmista päätöksentekoa ja tekoälyn käyttöä on käsitelty eri oikeudenalojen näkökulmista, kuten oikeusinformatiikassa, prosessi- ja hallinto-oikeudessa, teknologian ja oikeuden vuorovaikutusta tutkivassa oikeudellisessa teknologia-tutkimuksessa. (Koulu ym. 2019, 14–15.)

Sitran (2022, 50–54) teettämän selvityksen mukaan tekoälyn käyttöalat voidaan luokitella neljään kategoriaan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat tekoälyn käyttötavat eivät heikennä hallinnossa asioivien asemaa tai vaikuta heidän oikeuksiinsa millään eli päinvastoin, voivat parantaa viranomaisten tehokkuutta. Käytännön esimerkkejä tästä voitaisiin pitää esimerkiksi tiedonhakuprosesseja, asiakirjojen laadintaa tai käännösten tuottamista. Toisessa luokassa tekoälyn käyttömahdollisuudet ovat lupaavia sekä teknologisesti että juridisesti, mutta tarkkana tulee olla vaatimusten täyttymisien suhteen käyttöönoton suunnitteluvaiheessa. Tekoäly voisi tällaisissa tapauksissa toimia viranomaisen työn tukena, mutta vaatii huolellista suunnittelua, ohjausta sekä valvontaa – esimerkiksi päätösten taustoittaminen ja valmistelu tai neuvonnan automatisointi.

Sen sijaan kolmannen ja neljännen luokan osalta tekoälyn käyttöönotto näyttäytyy merkittävästi haastavampana erityisesti viranomaistoimintaan kohdistuvien valtiosääntöisten vaatimusten kannalta. Korkean riskin käyttötarkoitus tekoälyasetuksessa ylittyy kahden viimeisen kategorian kohdalla, mikä edellyttäisi vielä laintasoista oikeusperustaa. Neljännen luokan kohdalla tekoälyn käyttöönotto ei toistaiseksi vaikuta mahdolliselta - edes tilanteessa, jossa sitä säädettäisiin lailla. (Sitra 2022, 54.)

Tällä hetkellä tekoälyn hyödyntäminen lainkäytössä on vielä rajoitettua, mutta sen soveltaminen on kasvamassa. Hautamäki (2023) toteaa artikkelissaan, että generatiivinen tekoäly, kuten ChatGPT, soveltuu hyvin esimerkiksi pöytäkirjojen, esitelmien ja blogitekstien laatimiseen sekä asiakirjojen muokkaamiseen. ChatGPT perustuu suuriin kielimalleihin, jotka ymmärtävät ja tuottavat luonnollista kieltä, ja sen käyttömahdollisuudet ulottuvat myös asianajolalle. Sen avulla voidaan muun muassa oikolukea tekstejä, ideoida sisältöjä, tiivistää tietoa ja etsiä vaihtoehtoisia sanamuotoja. Joissakin asianajotoimistoissa on kokeiltu käyttää sitä kauppakirjojen, asiakirjojen, sähköpostien sekä puheluiden laadintaan.

Koulu ja Kontiainen (2019, 49–50) nostivat esiin muutaman eri tavan hyödyntää tekoälyn käyttöä tuomioistuimissa: tiedon jäsentely, neuvonantaminen, ennustaminen sekä profilointi. Yhdysvalloissa esimerkkinä toimii eDiscovery – automaattinen asiakirjatutkinta, jota hyödynnetään aineiston esille saattamisessa. Neuvova tekoäly taas voi olla hyödyllinen niin yksityishenkilölle kuin oikeudelliselle ammattilaisellekin. Tekoälyn kyky ennakoida oikeudenkäyntien lopputuloksia herättää suurta kiinnostusta, sillä oikeudenkäynnin ennakoimattomuus voi olla riski, joka korostuu monimutkaisissa tapauksissa. Profiloinnilla viitataan esimerkiksi käyttäytymiseen tai luotettavuuteen liittyen piirteiden analysointia tai ennakointia.

Automaattinen käsittely mahdollistuu älykkäillä sopimuksilla. Älysopimukset ovat tietokoneprotokollia, jotka on suunniteltu helpottamaan, varmistamaan ja toteuttamaan automaattisesti neuvottelut ja sopimukset useiden toisilleen luottamattomien osapuolten välille. Se on yhteinen sopimus kahden tai useamman osapuolen välillä. Se tallentaa tietoa, käsittelee syötteitä ja tuottaa tulosteita ennalta määriteltujen toimintojensa avulla. (Khan ym. 2021, 2901–2902.) Älysopimukset perustuvat lohkoketjuihin, jotka ovat hajautettuja datakokonaisuuksia. Niihin syntyy digitaalinen lokikirja tapahtumista. Perinteisiin sopimuksiin verrattuna älysopimukset mahdollistavat käyttäjille sopimustensa ja luottamussuhteidensa koodaamisen tarjoamalla automatisoituja tapahtumia ilman keskitetyn viranomaisen valvontaa. (Khan ym. 2021, 2901; Sitra.) Lokikirjan takia tekoälytransaktioista jää jälki, ja täten päätöksentekoprosessi on läpinäkyvää. Älysopimukset kohtaavat kuitenkin yksityisyyteen sekä lainsäädäntöön liittyvät ongelmat (Khan ym. 2021, 2902). Laajempi käyttöönotto vaatii itse teknologian tutkimista laajalti lisää, sillä se on suhteellisen uusi ilmiö. Teknologian aiheuttamia haasteita ja riskejä on tutkittava lisää, jotta ongelmat voidaan pyrkiä ratkaisemaan tai poistamaan. (Euroopan komissio 2021.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla edellyttää tuomioistuimilta oikeudenmukaista menettelyä. Se vaatii läpinäkyvää prosessia, osapuolten tasa-arvoa ja perusteltua tuomioistuimen päätöstä. Huonolaatuinen data heikentää tekoälyn tuottaman lopputuloksen laatua eli jos tekoälyn on ymmärrettävä oikeudellista tietoa, sen on oltava laadukasta. Tutkimukset osoittavat, että yleisesti ottaen tekoäly pystyy selittämiseen, jota nykyisin vaadimme ihmisiltä, mutta käytännössä ihmiset pystyvät edelleen selittämään joitain asioita paljon helpommin kuin tekoäly. (Koulu & Kontiainen 2019, 56–57.)

Tekoälyn tuottamat vastaukset voivat usein olla epätarkkoja. Vaikka se pystyy luomaan tekstiä, sen tuotokset perustuvat aiempaan dataan, jossa voi esiintyä virheitä ja vinoumaa. Kielimallia voi hyödyntää alustavan tiedon tuottamiseen, mutta perustelut ja lähteet on aina tarkastettava itse, sillä se ei tarjoa suoria viittauksia tai kunnollisia perusteita. Salassa pidettävää tietoa ei tule heidän mukaansa syöttää tekoälylle, koska sitä voidaan käyttää

mallin kehittämiseen. Vaikka asetuksilla voi rajoittaa tietojen käyttöä, pilvipalvelut eivät koskaan ole täysin riskittömiä tietoturvan näkökulmasta. Oikeudenala on konservatiivinen, tämä on vasta alkua eli toiveista ollaan silti vielä kaukana. (Hautamäki 2023.) Generatiivinen tekoäly on kuitenkin suuri mahdollisuus. On varmaa, että tietoturvaa vaativille aloille tullaan kehittämään yhä enemmän turvallisia ratkaisuja, joiden avulla käsitellään luottamuksellista ja arkaluonteista tietoa luotettavasti sekä suojatusti. (Jakobsson 2024.)

4.3 Automatisaation epäonnistuminen ja vastuu

Valtiovarainministeriön (2025) mukaan tekoälyn hyödyntämisessä tulee yhtä lailla noudattaa hyvän hallinnon periaatteita, kuten avoimuutta, läpinäkyvyyttä sekä vastuullisuutta. Julkisen hallinnon tekoälyn käyttöä ohjaavat sitä säätelevät lait sekä virkamiesetiikka. Viranomaisen velvollisuuksiin kuuluu toimia puolueettomasti, itsenäisesti ja tasapuolisesti.

Perustuslaki asettaa selkeät rajat myös automaattiselle päätöksenteolle. Virkavastuun on toteuduttava, vaikka päätös tehdään tekoälyn avulla. Sekä perustuslakivaliokunta että oikeuskansleri ovat korostaneet, että vastuun hämärtyminen ei ole hyväksyttävää. Tekoälyä voidaan hyödyntää päätöksenteossa, mutta sen käyttö ei saa heikentää kansalaisten oikeusturvaa. (Sitra 2022, 20–21.) PL (731/1999) 124 § mukaan hallintotehtävän voi antaa muulle taholle kuin viranomaiselle vain lain perusteella, ja vain silloin, jos se on tarpeen tehtävän asianmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai hyvän hallinnon periaatteita. Pykälässä kuitenkin tarkennetaan, että merkittävää julkisen vallan käyttöä edellyttäviä tehtäviä voi hoitaa ainoastaan viranomainen, eli luonnollinen henkilö.

Perusoikeuksien näkökulmasta on tärkeä ymmärtää, että jo nykyisessä järjestelmässä, jossa päätöksenteko perustuu inhimilliseen harkintaan, ei voida taata puhdasta virheettömyyttä. Inhimilliseen päätöksentekoon sisältyy aina virheiden mahdollisuus, ja riski kasvaa aina tapauksen monimutkaisuuden myötä. Tämän vuoksi oikeusjärjestelmässä on muutoksenhaku, joka takaa oikeusturvaa. (Koivuluoma ym. 2020, 3.) Muutoksenhaku on perusoikeutena turvattu PL (731/1999) 21 §.

PL (731/1999) 118 § mukaan jokaisella, jonka oikeuksia on loukattu, on oikeus vaatia virkamiehelle tai muulle julkista tehtävää hoitavalle rangaistusta sekä vahingonkorvausta virkamieheltä ja viranomaiselta. Virkavastuu voi toteutua rikosoikeudellisena, vahingonkorvausoikeudellisena tai kurinpidollisena vastuuna. Käytännössä etenkin korvausvastuu kohdistuu usein viranomaisorganisaatioon, ei yksittäiseen virkamieheen. Rikosoikeudellista vastuuta koskevat säännökset sisältyvät RL (39/1889) 40 lukuun. Jotta virkarikoksista voidaan rangaista, täytyy kuitenkin olla selvästi osoitettavissa päätösten ja toiminnan takana

olevat virkamiehet. (Koulu ym. 2019, 73.) Tekoälyä ei siis voida asettaa virkavastuuseen, mutta samaan aikaan siihen on ongelmallista asettaa taho, jolla ei ole suoranaista yhteyttä päätökseen.

Tekoäly ei kykene vielä ymmärtämään etiikkaa tai moraalialia. Näiden näkökulmien tietämättömyyden takia se saattaa tuottaa vahingollista tai sopimatonta sisältöä, ja siitä syystä vastuu sen käytöstä sekä siihen liittyvistä päätöksistä kuuluu aina ihmiselle. Tekoäly toimii tukiteknologiana, apuvälineenä, ei itsenäisenä päätöksentekijänä. (Holt 2023; Valtiovarainministeriö 2025.)

4.4 Syrjivä tekoäly

Tekoäly ei ole neutraali toimija – se heijastaa käyttäjiensä arvoja sekä yhteiskunnassa vallitsevia vinoumia. Koska tekoäly oppii käyttämällä suuria määriä olemassa olevaa dataa, se saattaa vahvistaa jo olemassa olevia ennakkoluuloja tai syrjiviä rakenteita. Näin ollen tekoälyn päätökset voivat sisältää tiedostamattomia vinoumia, jotka eivät ole teknologian vaan ihmisten ja käytetyn datan ominaisuuksia. (Toivonen 2023, luku Onko tekoäly puolueeton?) Datan vinouma tarkoittaa systemaattista virhettä, joka syntyy, kun dataa kerätessä, valittaessa tai käytettäessä painotetaan taikka suositaan tiettyjä tuloksia muiden kustannuksella (Kehittäjille Suomi 2023).

Oikeus yhdenvertaiseen kohteluun on turvattu perustuslaissa, ja sen toteutumista viranomaistoiminnassa täsmennetään muun muassa hallintolaissa (434/2003), yhdenvertaisuuslaissa, YhdenvertL (1325/2014) sekä tasa-arvolaisissa (609/1986). PL (731/1999) 6 § mukaan ihmiset ovat lain edessä yhdenvertaisia. HL (434/2003) 6 § mukaan viranomaisen tulee kohdella hallinnossa olevia asioita tasapuolisesti sekä toimia puolueettomasti. YhdenvertL (1325/2014) 5 ja 8 § mukaan viranomaisilla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta sekä noudattaa yleistä syrjinnän kieloa. RL (39/1889) 11 § mukaan syrjintä virkatoiminnassa on rangaistavaa. Sukupuolten tasa-arvoa sekä sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltoa säätelee tasa-arvolaki (609/1986). (Sitra 2022, 34.) Säädöksiä syrjimättömyydestä tekoälyperusteisessä päätöksenteossa siis riittää.

Koska tekoälyn koneoppiminen perustuu suurten tietomäärien analysointiin, tekoäly voi vahingossa syrjiä tiettyjä henkilöitä tai ryhmiä yhdistämällä neutraalilta vaikuttavaa dataa tavalla, joka liittyy syrjintä perusteisiin. Erityinen riski syntyy, jos tekoälyä opetetaan aineistolla, josta heijastuu muun muassa rasismi. Syrjintä ei välttämättä ole tietoista, vaan voi johtua vinoumista tai datan puutteesta. Esimerkkejä syrjivästä tekoälystä ovat kasvojen tunnistusalgoritmit, jotka eivät tunnista tummaihoisia ihmisiä yhtä luotettavasti kuin valkoihoisia, sillä algoritmit on opetettu valkoihoisten kasvojen avulla. Toinen esimerkki ovat

rekrytointijärjestelmät, jotka suosivat miehiä, sillä tekoäly oppii aiemmista, mahdollisesti vioutuneista palkkauspäätöksistä. (Ojanen ym. 2022, 17.)

SIENNA-projekti on EU:n tutkimus- ja innovaatio-ohjelman rahoittama hanke, jonka tuloksena on laadittu raportti tekoälyyn ja robotiikkaan liittyvistä oikeudellisista sekä eettisistä kysymyksistä. Raportin mukaan algoritmien toiminnan ja automaattisen päätöksenteon läpinäkyvyys on yhteydessä epäoikeudenmukaisuuksiin, vinoumiin ja syrjintään. Nämä ovat tunnistettu suurimmiksi haasteiksi tekoälyn käytössä päätöksenteossa, erityisesti rikos- ja terveydenhuoltoasioissa, joissa tehdään yksilöön kohdistuvia päätöksiä. (Rodrigues ym. 2019, 17–18.) Ojasen ym. (2022, 100–102) mukaan tarvitaan yhteisiä ohjaavia oikeudellisia velvoitteita, jotta syrjivät vinoumat saadaan tunnistettua ja ehkäistyä. He huomauttavat, että yhdenvertaisuuslaki asettaa jo itsessään velvoitteita, mutta lainmukaisuusvaatimusten selvittäminen nykyisestä voisi osaltaan auttaa toimia organisaatiossa.

4.5 Tekoälyn tulevaisuus

Tällä hetkellä on vielä epävarmaa, miten merkittävästi ja millä aikavälillä tekoäly vaikuttaa työelämään. Yleinen näkemys kuitenkin on, että moni asia tulee muuttumaan, sillä kehitystyötä tehdään jatkuvasti ympäri maailmaa. Vaikka pelätään monien rutiininomaisten tehtävien katoavan niin työ ei sinänsä katoa, vaan se muuttaa muotoaan. Uusia työtehtäviä syntyy ja esimerkki tästä on tekoälyn kouluttaminen, johon voivat siirtyä ne, joiden aiemmat työtehtävät tekoäly on automatisoinut. Tällainen kouluttaminen voi kuulua asiantuntijatyöhön tai muodostaa kokonaan uuden roolin, jossa oma tekoäly avustaa esimerkiksi tiedonhaussa. (Aalto University Executive Education 2023; Kolari & Kallio 2023, 91.)

Teknologia on vaikuttanut työmarkkinoihin jo teollisesta vallankumouksesta lähtien, mutta tekoälyn aiheuttama muutos eroaa aikaisemmista. Toisin kuin aikaisemmat tekoälyratkaisut, generatiivinen tekoäly pystyy suoriutumaan tehtävistä, jotka ovat aiemmin vaatineet ihmisen älyä ja luovuutta, kuten kielen ymmärtämisestä ja tuottamisesta sekä monimutkaisesta päätöksenteosta. Lisäksi tekoäly kehittyy ja leviää nopeammin kuin aiemmat teknologiat, sillä ohjelmistojen rakentaminen ja käyttöönotto on huomattavasti nopeampaa ja vähemmän resursseja vaativaa kuin fyysisten koneiden valmistaminen ja asentaminen. (Ojanperä 2023, 128.) Siitä syystä tulevaisuus tulee pitämään sisällä adaptaatiota, mindsetin muutosta sekä AI-koulutusta monille ammattiryhmille (Aalto University Executive Education 2023).

Rastas (2025) kertoo tekoälyllä olevan erittäin laaja potentiaali – sen käyttö ei rajoitu pelkästään virheiden vähentämiseen tai palveluiden saavutettavuuden parantamiseen, vaan se voi myös mullistaa kokonaisia toimintatapoja, luoda uusia palveluita sekä tukea

päätöksentekoa aivan uudella tavalla. Hän kuitenkin jatkaa siitä, että kaikella ja täten myös tekoälyllä on hintansa – energiankulutus. Sitran johtavan asiantuntijan Tarmo Toikkasen mukaan yhden ChatGPT:n vastauksen tuottamiseen kuluu yhtä paljon energiaa kuin suuren saunan kiuas vie viidessä sekunnissa. Kulutusta voi hahmottaa myös veden kautta: yksi vastaus vastaa noin kolmen juomapullon verran vettä. Salon (2023, 161) mukaan tekoäly tuo mukanaan muitakin haasteita, joista yksi on sen kyky tuottaa yksilöityä viestintää laajoille kohderyhmille. Tämä voi johtaa hallitsemattomaan informaatiotulvaan, joka vaikeuttaa kriittistä tiedon arviointia ja saattaa heikentää demokraattisen päätöksenteon edellytyksiä.

Tekoälyn kehittyminen voi parhaassa tapauksessa tuoda merkittäviä hyötyjä sekä arkeen että yhteiskunnan toimintaan. Jotta tämä toteutuu kestävästi, on tärkeää edetä tasapainoisesti, eettisiä periaatteita ja avoimuutta noudattaen. EU:ssa viime vuonna voimaan astunut tekoälysäädös varmistaa näitä osaltaan, mutta tulemme varmasti näkemään sääntelyä myös kansainvälisellä tasolla tulevina vuosina. Tekoälyn tulevaisuus ei ole kiveen hakattu. Emme voi tarkasti ennustaa, millainen maailma on esimerkiksi viiden vuoden päästä, mutta on selvää, että tekoäly tulee olemaan yhä suuremmassa roolissa elämässämme. (Oomma.ai 2024.)

5 Yhteenveto ja pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää tekoälyn käyttömahdollisuuksia ja siihen liittyviä haasteita rikosoikeudellisessa päätöksenteossa. Lisäksi tutkimuksessa pyrittiin jäsentämään, mitä rikosprosessi ja tekoäly pitävät sisällään. Tutkimuksessa painotettiin erityisesti tekoälyn roolin ja soveltamiskelpoisuuden ymmärtämistä rikosoikeudellisessa päätöksenteossa.

Keskeisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että muun muassa läpinäkyvyyden vaatimukset, oikeusturvan toteutuminen sekä eettiset ja juridiset reunaehdot muodostavat huomattavia rajoitteita tekoälyn laaja-alaiselle hyödyntämiselle rikosoikeudellisessa päätöksenteossa. Vaikka tekoälyteknologia on osoittautunut potentiaalisesti työkaluksi, sen käyttö Suomessa on toistaiseksi vähäistä ja pääosin kokeiluluontoista. Tutkimuksessa esiin nousseet haasteet, kuten lainsäädännöllinen epävarmuus, eettiset näkökulmat ja teknologian läpinäkyvyyden puutteet, selittävät osaltaan hidasta käyttöönottoa. Lisäksi julkishallinnon varovainen suhtautuminen uusiin teknologioihin sekä korkeat vaatimukset päätöksenteon oikeudenmukaisuudelle ovat hidastaneet kehitystä edelleen.

Päätutkimuskysymykseen ”Miten tekoälyä voidaan hyödyntää rikosoikeudellisessa päätöksenteossa?” voidaan vastata, että se soveltuu paremmin asiantuntijan avustajan rooliin kuin itsenäiseksi päätöksentekijäksi, vaikkakin rajoitetusti myös jälkimmäiseen käyttöön. Sitä voidaan hyödyntää erityisesti tietoaisteiden analysoinnissa, päätösvaihtoehtojen ennakoinnissa ja joissakin tapauksissa rutiiniomaisessa päätöksenteossa. Kuitenkin sen soveltaminen on edelleen rajallista erityisesti oikeusturvan, oikeusvarmuuden ja oikeussuojan näkökulmista, joita turvataan sekä kansallisella että kansainvälisellä sääntelyllä.

Tällä hetkellä tekoälyä hyödynnetään rikosoikeudellisessa päätöksenteossa lähinnä yksinkertaisissa ja hyvin ennakoitavissa tapauksissa, joissa virheiden korjaaminen on teknisesti ja prosessuaalisesti mahdollista. Näissä tilanteissa harkintavallan tarve on huomattavan vähäinen, ja osapuolten välinen vuorovaikutus on usein toimivaa, mikä mahdollistaa teknologian hyödyntämisen. Esimerkiksi esitutkinta- ja syyteharkintavaiheessa, jolloin tietoa on runsaasti, tekoälyä voidaan käyttää tiedon jäsentelyyn ja alustavaan analyysiin yksityisyydensuoja mielessä pitäen.

Tekoäly on osoittautunut hyödylliseksi myös päätöksenteon tukitoiminnoissa, kuten asiakirjaluonnosten laadinnossa. Näissä tehtävissä päätösvalta säilyy ihmisellä, joka valvoo ja arvioi koneen tuottamia tuloksia. Monimutkaisemmat tapaukset, jotka vaativat syvällistä oikeudellista harkintaa ja kontekstin ymmärrystä, eivät kuitenkaan sovellu tekoälyn ratkaistavaksi. Se ei kykene tekemään harkintaan perustuvia päätöksiä, jotka vaativat sekä moraalista että juridista arviointikykyä eikä päätöksenteko voi perustua yksinomaan ajan saatossa

kerättyyn dataan. Havainnollistavana esimerkkinä tuomiosta päättäminen, mihin tekoäly ei soveltuisi.

Ensimmäiseen alakysymykseen ”Mitä oikeudellisia haasteita tekoälyn käyttö aiheuttaa?” vastaus on, että merkittävimmät haasteet liittyvät perusoikeuksien turvaamiseen, erityisesti oikeussuojan ja tietosuojan toteutumiseen. Esimerkiksi julkisuusperiaate ei ulotu rikosprosessin valmisteluvaiheisiin eli esitutkintaan ja syyteharkintaan, minkä vuoksi tekoälyn käyttö näissä vaiheissa voi aiheuttaa tietoturvariskejä. Kaikki valmistelevien vaiheiden asiakirjat tulee pitää salassa, kunnes asia on käsitelty tuomioistuimessa tai muuten rauennut. On olemassa vaara, että käsitelty tieto vuotaa tai jää digitaalisiin pilvipalveluihin, jos salassa pidettävää tietoa annetaan tekoälyn käyttöön. Tilanteissa vaadittaisiin äärimmäistä varovaisuutta sen suhteen, mitä tietoa sille syötettäisiin.

Toinen merkittävä haaste liittyy oikeudellisen vastuun määrittämiseen tekoälyä hyödyntävässä päätöksenteossa. Oikeusvaltiossa päätöksenteon tulee olla perusteltua ja riippumattonta, mihin nykyisen kehitysvaiheen tekoäly ei kykene. Lisäksi sillä on rajoituksia suhteellisen ja arvolutautuneiden kysymysten käsittelyssä. Näissä tapauksissa tekoäly voi tehdä tahattomasti syrjiviä päätöksiä, mikäli koulutusdata on puutteellista tai vinoutunutta. Tekoälyn koulutukseen liittyvä inhimillinen vaikutus - esimerkiksi kouluttajien omat ennakkoesiintymiset, voi vaarantaa järjestelmän puolueettomuuden ja tasa-arvoisuuden.

Toisena alakysymyksenä kysyttiin, miten tekoälyä tulisi säännellä ja valvoa rikosoikeudessa. Vastauksena voidaan todeta, että sääntelyn lähtökohtana tulee olla perusoikeuksien turvaaminen. Eettiset periaatteet ja oikeusvaltion arvopohja on huomioitava sekä sääntelyssä että valvonnassa. Valvonnan on oltava riippumattonta ja sen tulee varmistaa, että tekoälyjärjestelmät toimivat läpinäkyvästi ja syrjimättömästi. Tekoälyn itseohjautuva valvonta ei tällä hetkellä täytä näitä vaatimuksia. On varmistettava, että tekoäly ei horjuta oikeudellisia takeita, jotka turvaavat yksilön aseman prosessissa.

Tekoälyn hyödyntämismahdollisuuksia rikosoikeudellisessa päätöksenteossa rajoittaa osaltaan lainsäädännön hitaus suhteessa teknologian nopeaan kehitykseen. EU:n uusi tekoälyasetus luokittelee oikeudellisessa päätöksenteossa käytettävät järjestelmät korkean riskin sovelluksiksi, mikä tarkoittaa tiukkoja vaatimuksia muun muassa läpinäkyvyydestä, datan laadusta, riskienhallinnasta ja ihmisen tekemästä valvonnasta. Nykyisellä kehitystasolla tekoäly ei täytä kaikkia asetettuja ehtoja. Lisäksi järjestelmien kehittäminen tapahtuu usein erillään toisistaan eri viranomaisissa, mikä vaikeuttaa kokonais kuvan muodostamista tekoälyn ja algoritmien todellisesta käytöstä julkisessa hallinnossa.

Tutkimuksessa siis tarkastellaan tekoälyn käyttöä rikosoikeudellisessa päätöksenteossa kirjallisuuteen perustuvan aineiston pohjalta, mikä asettaa rajoituksia sen sovellettavuudelle

käytännön tilanteisiin, koska empiiristä aineistoa ei ole hyödynnetty. Tästä huolimatta tutkimuksella on pedagogista arvoa: se mahdollistaa tekoälyn käyttöön liittyvien haasteiden ja mahdollisuuksien tarkastelun erityisesti eettisestä ja lainsäädännöllisestä näkökulmasta. Tekoälyn käyttöönotto rikosoikeudellisessa päätöksenteossa ei ole yksinkertainen prosessi. Sen onnistunut soveltaminen edellyttää erityistä harkintaa, jottei oikeusvaltioperiaate vaarannu. Rikosprosessin ollessa monelta osin salainen, tekee se soveltamisesta entistä haastavampaa.

Rikosoikeudellinen päätöksenteko rakentuu pitkään muodostuneiden arvojen, käytäntöjen ja säädösten varaan, jotka tulee kyetä sisällyttämään myös teknologisiin ratkaisuihin – mikä muodostaa merkittävän haasteen tekoälyn käytölle. Rikosoikeudellisessa päätöksenteossa käsiteltävät kysymykset eivät useinkaan ole yksiselitteisesti oikeita tai väriä, vaan ne vaativat monitulkintaista ja suhteellisuutta korostavaa arviointia. Tällaiset relatiiviset oikeudelliset kysymykset ovat tekoälyjärjestelmille erityisen haastavia, sillä nykyteknologian tasolla tekoäly ei kykene hahmottamaan arvolatautuneita kokonaisuuksia tai kontekstisidonnaista harkintaa samalla tavoin kuin inhimillinen päätöksentekijä.

Tekoälyn kouluttaminen on vaativa ja monitahoinen prosessi. Koulutukseen osallistuvien henkilöiden vaikutus oppivan järjestelmän rakenteisiin ja painotuksiin on merkittävä, ja tämän vuoksi koulutusvaiheessa tulisi pyrkiä mahdollisimman suureen monimuotoisuuteen. Vaihtoehtoisesti koulutuksen suunnittelussa tulisi poistaa ennakko-oletuksia systemaattisesti, jotta järjestelmä ei omaksu vinoutuneita ajatusmalleja. Ihannetilanteessa tekoäly olisi tasa-arvoinen.

Kirjallisuuteen perustuva lähestymistapa on mahdollistanut syvällisen ja moniulotteisen kokonaiskuvan muodostamisen siitä, kuinka tekoälyn käyttöä tällä hetkellä ymmärretään ja tarkastellaan päätöksenteon kontekstissa. Tekoälytutkimuksen nopea kasvu viime vuosina on nostanut sen yhdeksi maailman keskeisimmistä tutkimusaloista, ja tämä tutkimus yhdistää sekä aiempaa että tuoreempaa tietoa jäsennellyksi kokonaisuudeksi. Tällainen lähestymistapa palvelee sekä teoreettista että käytännön ymmärrystä, ja muodostaa perustan jatkokutkimukselle, joka on perusteltua aihealueen kansainvälisen ajankohtaisuuden vuoksi.

Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkimus muodostaa perustan tekoälyn eettisten ulottuvuuksien tarkastelulle rikosoikeudellisen päätöksenteon näkökulmasta. Lisäksi se tarjoaa kattavan yleiskuvan siitä, millä tavoin tekoälyä voidaan tai voitaisiin tulevaisuudessa hyödyntää rikosoikeudellisissa prosesseissa. Tutkimuksen keskeinen johtopäätös on, että tekoälyn käyttöönotto edellyttää lainsäädännöllisten vaatimusten huolellista huomioon ottamista. Tämä on erityisen tärkeää suomalaisessa oikeusvaltiossa, jossa kansalaisten luottamus julkisiin instituutioihin on vahvaa. Laajemman pohdinnan aiheeksi nousee kysymys

siitä, voidaanko tekoäly ottaa käyttöön rikosoikeudellisessa päätöksenteossa tavalla, joka säilyttää tämän luottamuksen myös jatkossa.

Lähteet

Aalto University Executive Education. 2023. Podcast: Tekoäly kollegana – Miten tekoäly mullistaa tietotyön? 20.6.2023. Saatavissa <https://www.youtube.com/watch?v=NwvxNceYoQ>

Ailisto, H. Heikkilä, E., Helaakoski, H., Neuvonen, A. & Seppälä, T. 2018. Tekoälyn kokonaiskuva ja osaamiskartoitus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 46/2018. Viitattu 25.3.2025. Saatavissa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160925/46-2018-Tekoalyn%20kokonaiskuva.pdf>

Esitutkintalaki (805/2011).

Euroopan komissio. 2018. Luotettavaa tekoälyä koskevat eettiset ohjeet. Viitattu 14.5.2025. Saatavissa https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMIT-TEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_FI.pdf

Euroopan komissio. 2021. Älykkäät sopimukset ja digitaaliset sisämarkkinat ”laki ja teknologia” -lähestymistavan pohjalta. Viitattu 15.5.2025. Saatavissa <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/smart-contracts-and-digital-single-market-through-lens-law-plus-technology-approach>

Euroopan komissio. 2025. Tekoälylaki. Viitattu 2.5.2025. Saatavissa <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>

Euroopan parlamentti. 2023. Mitä on tekoäly ja mihin sitä käytetään? Viitattu 16.03.2025. Saatavissa <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20200827STO85804/mita-tekoaly-on-ja-mihin-sita-kaytetaan>

Euroopan unionin neuvosto. 2025. Tekoälynsäädös. Viitattu 2.5.2025. Saatavissa <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/artificial-intelligence/>

Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2020. Esitutkinta ja pakkokeinot. E-kirja. Helsinki: Alma Talent. Primo.

Fredman, M., Rautio, L., Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2025. Esitutkinta ja pakkokeinot. E-kirja. Helsinki. Alma Insights. Primo.

Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkina- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi. HE 222/2010.

Hautamäki, T. 2023. Joko tällä kertaa, tekoäly? Viitattu 15.5.2025. Saatavissa <https://advokaatti.fi/2023/09/18/joko-talla-kertaa-tekoaly/>

- Holt, O. 2023. Brainstorming With AI. Viitattu 7.5.2025. Saatavissa <https://www.td.org/content/td-magazine/brainstorming-with-ai>
- Helenius, D. & Linna, T. 2021. Siviili- ja rikosprosessioikeus. E-kirja. Helsinki: Alma Talent. Primo.
- Jakobsson, N. 2024. Niko Jakobsson: "Asianajosalaisuus huomioitava tekoälysovellusten kehittyessä". Viitattu 15.5.2025. Saatavissa <https://advokaatti.fi/2024/02/19/niko-jakobsson/>
- Janiesch, C., Zschech, P. & Heinrich, K. 2021. Machine learning and deep learning. Primo. Viitattu 2.5.2025. Saatavissa <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s12525-021-00475-2.pdf>.
- Johansson K. 2007. Kirjallisuuskatsaukset - Huomio systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Julkaisussa: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Toim. Johansson K, Axelin A, Stolt M. & Ääri R-L. University of Turku, Hoitotieteenlaitoksen julkaisuja.
- Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. E-kirja. Helsinki: Talentum. Primo.
- Jokela, A. 2015. Oikeudenkäynti. III, Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. E-kirja. Helsinki: Talentum. Primo.
- Jokela, A. 2016. Oikeudenkäynti I, Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot. E-kirja. Helsinki: Talentum Media Oy. Primo.
- Jokela, A. 2018. Rikosprosessioikeus. E-kirja. Helsinki: Alma Talent. Primo.
- Jokela, A. 2024. Oikeudenkäynti. II, Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. E-kirja. Helsinki: Alma Talent. Primo.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. Hoitotiede 23(4), 291–301. Saatavissa <file:///C:/Users/jonna/Downloads/128286-Artikkelin%20teksti-273828-1-10-20230330.pdf>
- Khan, S., Loukil, F., Ghedira-Guegan, C., Benkhelifa, E. & Bani-Hani, A. 2021. Blockchain smart contracts: Applications, challenges, and future trends. Primo.
- KDnuggets. 2017. What is Artificial Intelligence, Machine Learning, and Deep Learning? Viitattu 2.5.2025. Saatavissa <https://www.kdnuggets.com/2017/07/rapidminer-ai-machine-learning-deep-learning.html>

Koivuluoma, A., Paso, M., Saukko, P., Tarukannel, V. & Tolvanen, M. 2020. Hallintolain käyttö. E-kirja. Alma Talent. Primo.

Koulu, R. & Kontiainen, L. 2019. How Will AI Shape the Future of Law. University of Helsinki Legal Tech Lab.

Koulu, R., Mäihäniemi, B., Kyyrönen, V., Hakkarainen, J. & Markkanen, K. 2019. Algoritmi päätöksentekijänä? Tekoälyn hyödyntämisen mahdollisuudet ja haasteet kansallisessa sääntely-ympäristössä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:44. Viitattu 7.5.2025. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161700/TEAS_44_19_Algoritmi%20paatoksentekijana.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kuntaliitto. 2025. Yleinen tietosuoja-asetus. Viitattu 13.5.2025. Saatavissa <https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2017/yleinen-tietosuoja-asetus>

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997).

Linna, T. 2012. Prosessioikeuden oppikirja. E-kirja. Rovaniemi: Alma Talent. Primo.

Linna, T. 2019. Prosessioikeuden oppikirja. E-kirja. Helsinki: Alma Talent. Primo.

Merilehto, A. 2018. Tekoäly: matkaopas johtajalle. E-kirja. Helsinki: Alma Talent. Primo.

Oikeudenkäymiskaari 4/1734.

Ojanen, A., Sahlgren, O., Vaiste, J., Björk, A., Mikkonen, J., Kimppa, K., Laitinen, A. & Ojakka, N. 2022. Algoritmien syrjintä ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:54. Viitattu 8.5.2025. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164290/2022_VNTEAS_54.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Ojanperä, T. 2023. Tekoälyn vallankumous. E-kirja. Helsinki: Alma Talent. Primo.

Oomma.ai. 2024. Tekoälyn tulevaisuus: Mitä odottaa seuraavien 5 vuoden aikana? – Analyysi ja trendit. Viitattu 9.5.2025. Saatavissa <https://oomma.ai/tekoalyn-tulevaisuus-mita-odottaa-seuraavien-5-vuoden-aikana-analyysi-ja-trendit/>

Pakkokeinolaki (806/2011).

Pietikäinen, M. & Silvén, O. 2023. How will Artificial Intelligence Affect our Lives in the 2050s? Oulun yliopisto. Viitattu 2.5.2025. Saatavissa <https://oulurepo oulu.fi/bitstream/handle/10024/46320/isbn978-952-62-3687-2.pdf?sequence=6&isAllowed=y>

Pujari, S., Reis, A., Zhao, Y., Alsalamah, S., Serhan, F., C Reeder, J & B Labrique, A. 2023. Artificial intelligence for global health: cautions optimism with safeguards. Primo. Viitattu 14.5.2025. Saatavissa <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10225938/pdf/BLT.23.290215.pdf>

Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. E-kirja. Lahti: Gaudeamus Oy. Primo.

Rantaeskola, S. 2019. Rikos ja rikosprosessi. Sastamala: Warelia.

Rastas, R. 2025. Tekoäly voisi ratkaista globaaleja ongelmia, mutta onko siitä tulossa vain rikkaiden länsimaalaisten työkalu? Maailman Kuvalehti. Viitattu 9.5.2025. Saatavissa <https://maailmankuvalehti.fi/2024/4/globaali-kehitys/tekoaly-voisi-ratkaista-globaaleja-ongelmia-mutta-onko-siita-tulossa-vain-rikkaiden-lansimaalaisten-tyokalu/>

Rikoslaki (39/1889).

Rodrigues, R., Siemaszko, K. & Warso, Z. 2019. SIENNA D4:2: Analysis of the legal and human rights requirements for AI and robotics in and outside the EU. Viitattu 8.5.2025. Saatavissa <https://zenodo.org/records/4066812>

Salo, I. 2023. Luova tekoäly mullistaa kaiken: ChatGPT näyttää tietä. Helsinki: Kauppakamari. Primo.

Sitra. 2022. Tekoälyn käyttömahdollisuudet julkisella sektorilla. Viitattu 17.03.2025. Saatavissa <https://www.sitra.fi/app/uploads/2022/03/tekoalyn-kayttomahdollisuudet-julkisella-sektorilla-sitran-selvityksia-206.pdf>

Sovittelulaki (1015/2005).

Suomen perustuslaki (731/1999).

Kehittäjille Suomi. 2023. Tekoälyn vastuullinen hyödyntäminen. Viitattu 8.5.2025. Saatavissa <https://kehittajille.suomi.fi/oppaat/vastuullinen-tekoaly/maaritele-datapolitiikka/vi-noumat-on-tunnistettava-ihmisvoimin>

Tasa-arvolaki (609/1986)

Toivonen, H. 2023. Mitä tekoäly on? 100 kysymystä ja vastausta. E-kirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. Primo.

Tolvanen, M. & Kukkonen, R. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. E-kirja. Alma Talent. Primo.

Tuomi, S. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Tammi. Primo.

Tuomioistuinlaitos. 2023. Rikosprosessin joutuisuus on jokaisen perusoikeus. Viitattu 17.03.2025. Saatavissa <https://tuomioistuimet.fi/fi/index/ajankohtaista/blogi/rikosprosessin-joutuisuusonjokaisenperusoikeus.html>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2019. Edelläkävijänä tekoälyaikaan. Viitattu 25.3.2025. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161447/23_19_Tekoalyraportti.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2025. EU:n tekoälyasetuksen kansallinen toimeenpano. Viitattu 2.5.2025. Saatavissa <https://tem.fi/tekoalyasetus>

Valtioneuvosto. 2025. Julkiselle hallinnolle ohjeet generatiivisen tekoälyn hyödyntämiseen. Viitattu 7.5.2025. Saatavissa <https://valtioneuvosto.fi/-/10623/julkiselle-hallinnolle-ohjeet-generatiivisen-tekoalyn-hyodyntamiseen>

Valtiovarainministeriö. 2025. Tekoälyn eettinen ohjeistus. Viitattu 7.5.2025. Saatavissa <https://vm.fi/tekoalyn-eettinen-ohjeistus>

Vilkka, H. 2021. Tutki ja kehitä. E-kirja. PS-kustannus. Primo.

Virolainen, J. & Pölönen, P. 2003. Rikosprosessioikeus. 1, Rikosprosessin perusteet. E-kirja. Helsinki: Talentum. Primo.

Vuorenpää, M., Helenius, D., Hietanen-Kunwald, P., Hupli, T., Koulu, R., Lappalainen, J., Lindfors, H., Niemi, J., Rautio, J., Saranpää T., Turunen, S. & Virolainen, J. 2021. Prosessioikeus. E-kirja. Turku: Alma Talent. Primo.

Vuorenpää, M. 2023. Prosessioikeuden perusteet. E-kirja. Alma Talent. Primo.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Your Europe. 2025. Yleinen tietosuoja-asetus. Viitattu 12.5.2025. Saatavissa https://europa.eu/youreurope/business/dealing-with-customers/data-protection/data-protection-gdpr/index_fi.htm